

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

MIGRATION & LAW

VOLUME 6, ISSUE 3

MIGRATION & LAW

VOLUME 6, ISSUE 3

It was founded on 18 February 2021. It is published 6 times a year
State registration certificate: series KB No. 24750-14690P as of 10 March 2021
Founder and publisher: National Academy of Management

15 Ushinsky St., Kyiv, Ukraine, 03151. Certificate ДК No. 4714 as of 23 April 2014

Print media identifier: R30-06032 (Decision No. 870 of April 24, 2025)

Included in the List of scientific specialized publications of Ukraine (category "B") in public administration, law, economics, sociological and political sciences (specialties: 051 — Economics, 052 — Political science, 054 — Sociology, 081 — Law, 262 — Law Enforcement, 281 — Public management and administration, 292 — International economic relations, 293 — International law) in accordance with the orders of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 07 April 2022 No. 320, 06 June 2022 No. 530 and 20 June 2023 No. 768

EDITORIAL BOARD

KURYLIUK Yurii — Editor-in-Chief, DSc in Law (National Academy of Management)

Ukrainian Members of the Editorial Board

BABIN Borys, DSc in Law (State University "Kyiv Aviation Institute")
BIL Maryana, DSc in Econ., PhD in Public Adm. (Dolishnyi Institute of Regional Research of NAS of Ukraine)
BORTNIK Nadiya, DSc in Law (Admiral Makarov National University of Shipbuilding)
KARPENKO Mykola, DSc in Law (Institute of Information, Security and Law of the NALS of Ukraine)
KOSTYNETS Valeriya, DSc in Econ. (National Academy of Management)
MALYNOVSKA Olena, DSc in Public Adm. (National Institute for Strategic Studies)
NIKIFORENKO Volodymyr, DSc in Law, PhD in Public Adm. (Professor V. Kulchytskyi Scientific Centre for Ukrainian Statehood of the NALS of Ukraine)
OVCHAR Pavlo, DSc in Econ., PhD in Public Adm. (National Academy of Management)
OLIINYK Svitlana, PhD in Law (European Union Advisory Mission Ukraine)
POZDNIAKOVA-KYRBIATIEVA Ellina, DSc in Soc. (Khortytsia National Educational & Rehabilitation Academy)
POZNYAK Olexii, PhD in Econ. (Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine)
SITSINSKA Maya, DSc in Public Adm. (Khmelnyskyi Cooperative Trade and Economic Institute)
SHEVCHUK Olexandr, DSc in Polit. (National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine)
FILIPPOV Stanislav, DSc in Law (Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service)
FILIPPOVA Victoria, DSc in Public Adm. (Kherson National Technical University)
ZHALILO Yaroslav, DSc in Econ. (National Institute for Strategic Studies)
ZOSKA Yana, DSc in Soc. (Mariupol State University)

International Members of the Editorial Board

BERMEJO Rut, PhD in Polit. (University Rey Juan Carlos, Spain)
BUČIŪNAS Gediminas, Dr in Law (Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University, Lithuania)
GÓRNY Agata, Dr hab. in Soc. (Warsaw University Center for Migration Studies, Poland)
HOSNEDLOVÁ Renáta, PhD in Soc. (Toulouse School of Economics, France)
IESUE Laura, PhD in Soc. (Sam Houston State University, Texas, USA)
VOLLMER Bastian, PhD in Soc. (Catholic University of Applied Sciences Mainz, Germany)
KRUESSMANN Thomas, Dr in Law (University of Kent, England)
MARQUES José, PhD in Soc. (Polytechnic Institute of Leiria, Portugal)
TRAUNER Florian, DSc in Polit. (Vrije Universiteit Brussel, Belgium)
FRANK Libor, PhD in Polit. (University of Defence, Czech Republic)

Recommended for printing by the Academic Council of the National Academy of Management

The authors of the articles are responsible for the accuracy of facts, quotations, proper names, geographical names, names of enterprises, organizations, institutions and other information. Opinions expressed in the articles may not coincide with the point of view of the editorial board and do not impose any obligations on it.

Reprints and translations are permitted only with the consent of the author and the editors.

MIGRATION & LAW

VOLUME 6, ISSUE 3

Засновано 18 лютого 2021 р. Виходить 6 разів на рік
Свідцтво про державну реєстрацію: серія KB № 24750-14690P від 10.03.2021
Засновник і видавець: ВНЗ «Національна академія управління»
Україна, 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15. Свід. ДК № 4714 від 23.04.2014
Ідентифікатор друкованого медіа: R30-06032 (рішення № 870 від 24.04.2025)
Включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з державного управління,
соціологічних, економічних, політичних і юридичних наук (спеціальності: 051 — Економіка,
052 — Політологія, 054 — Соціологія, 081 — Право, 262 — Правоохоронна діяльність,
281 — Публічне управління та адміністрування, 292 — Міжнародні економічні відносини,
293 — Міжнародне право) відповідно до наказів МОН України від 07.04.2022 № 320, від 06.06.2022
№ 530 та від 20.06.2023 № 768

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

КУРИЛЮК Юрій — головний редактор, д.ю.н., проф. (ВНЗ «Національна академія управління»)

Українські члени редколегії

БАБІН Борис, д.ю.н., проф. (Державний університет «Київський авіаційний інститут»)
БІЛЬ Мар'яна, д.е.н, к.держ.упр., с.н.с. (Інститут регіональних досліджень ім. М. Долишнього НАН України)
БОРТНИК Надія, д.ю.н., проф. (Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова)
ЗОСЬКА Яна, д.соц.н., проф. (Маріупольський державний університет)
ЖАЛІЛО Ярослав, д.е.н., с.н.с. (Національний інститут стратегічних досліджень)
КАРПЕНКО Микола, д.ю.н., доц. (Інститут інформації, безпеки та права НАПрН України)
КОСТИНЕЦЬ Валерія, д.е.н., проф. (ВНЗ «Національна академія управління»)
МАЛИНОВСЬКА Олена, д.держ.упр., с.н.с. (Національний інститут стратегічних досліджень)
НІКІФОРЕНКО Володимир, д.ю.н., к.держ.упр., проф. (Науковий центр Української державності ім. проф. В. Кульчицького НАПрН України)
ОВЧАР Петро, д.е.н., к.держ.упр., доц. (ВНЗ «Національна академія управління»)
ОЛІЙНИК Світлана, к.ю.н., доц. (Консультативна місія Європейського Союзу в Україні)
ПОЗДНЯКОВА-КИРБЯТ'ЄВА Елліна, д.соц.н., проф. (Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія)
ПОЗНЯК Олексій, к.е.н., с.н.с. (Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. Птухи НАН України)
СІЩІНСЬКА Майя, д.держ.упр., проф. (Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут)
ФІЛІППОВ Станіслав, д.ю.н., проф. (Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького)
ФІЛІПОВА Вікторія, д.держ.упр., проф. (Херсонський національний технічний університет)
ШЕВЧУК Олександр, д.політ.н., проф. (Чорноморський національний університет ім. П. Могили)

Іноземні члени редколегії

БЕРМЕХО Рут, PhD in Polit. (Університет Рея Хуана Карлоса, Іспанія)
БУЧЮНАС Гедімінас, Dr in Law (Університет Миколаша Ромеріса і Університет Вітаутаса Великого, Литва)
ВОЛМЕР Бастіан, PhD in Soc. (Католицький університет прикладних наук Мейнца, Німеччина)
ГУРНИ Агата, Dr hab. in Soc. (Центр дослідження міграції Варшавського університету, Польща)
ІШЬЮ Лаура, PhD in Soc. (Університет імені Сема Х'юстона, Техас, США)
КРЮССМАН Томас, Dr in Law (Кентський університет, Велика Британія)
МАРКЕС Хосе, PhD in Soc. (Політехнічний інститут Лейрії, Португалія)
ТРАУНЕР Флоріан, DSc in Polit. (Брюссельський вільний університет, Бельгія)
ФРАНК Лібор, PhD in Polit. (Університет оборони, Чехія)
ХОСНЕДЛОВА Рената, PhD in Soc. (Тулузька школа економіки, Франція)

Рекомендовано до друку Вченою радою ВНЗ «Національна академія управління»

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори статей. Висловлені у цих статтях думки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора і редакції.

ЗМІСТ

CONTENTS

1. Політизація міграції як чинник виборчої мобілізації у країнах Вишеградської групи / Politicization of migration as a factor of electoral mobilization in the Visegrad group countries <i>Дубель Михайло / Dubel Mykhailo</i>	5
2. Вимушена міграція і національна безпека в контексті сучасних викликів міграційного права та публічного управління / Forced migration and national security in context of contemporary challenges of migration law and public administration <i>Ганущин Соломія, Вінічук Марія / Hanushchyn Solomiia, Vinichuk Mariia</i>	18
3. Правова визначеність статусу Державної прикордонної служби України як правоохоронного органу спеціального призначення / Legal certainty of the status of the State Border Guard Service of Ukraine as a special-purpose law enforcement agency <i>Кучерявий Петро / Kucheriavyi Petro</i>	36

ПОЛІТИЗАЦІЯ МІГРАЦІЇ ЯК ЧИННИК ВИБОРЧОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ У КРАЇНАХ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ

POLITICIZATION OF MIGRATION AS A FACTOR OF ELECTORAL MOBILIZATION IN THE VISEGRAD GROUP COUNTRIES

Михайло Дубель¹

Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця, Україна, 21021)

Mykhailo Dubel

Vasyl' Stus Donetsk National University (21, 600-Richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine)

Отримано: 20.04.2026. Затверджено: 28.05.2026. Опубліковано: 30.05.2026.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджується роль міграції як одного з чинників виборчої мобілізації у країнах Вишеградської групи — Польщі, Чехії, Словаччині та Угорщині — у період від міграційної кризи 2015 року до сучасних виборчих кампаній. Актуальність теми зумовлена тим, що міграційна проблематика помітно посилила свою присутність у політичному дискурсі європейських держав і дедалі частіше використовується політичними акторами як інструмент впливу на виборців. Відтак метою статті є з'ясування того, яким чином питання міграції впливає на електоральну поведінку та формує особливості політичної конкуренції в цих країнах. Дослідження ґрунтується на поєднанні історичного, компаративного та біхевіорального підходів, що дало змогу не лише простежити розвиток відповідних процесів у динаміці, але й порівняти національні кейси та визначити ключові мотиваційні орієнтири виборців. Отримані результати свідчать про те, що вплив міграційної проблематики є неоднорідним і варіюється залежно від політичного контексту кожної країни. Найбільш виразно цей чинник проявляється в Угорщині, де міграція протягом тривалого часу залишається центральним елементом політичної

¹ PhD з міжнародних економічних відносин; orcid 0000-0003-2229-0419; e-mail: m.dubel@donnu.edu.ua

риторики та важливим інструментом мобілізації електорату. У Польщі міграційна тема також активно використовується у передвиборчій боротьбі, однак її значення значною мірою врівноважується іншими соціально-економічними питаннями. Натомість у Чехії вона не набуває визначального характеру і радше виступає як допоміжний фактор політичної конкуренції. Словаччина займає проміжну позицію: за наявності помітної риторичної присутності міграційної тематики її реальний вплив на результати виборів залишається обмеженим. Разом із тим можна говорити про загальну тенденцію до поширення антимігрантських наративів серед провідних політичних сил регіону, що позначається на трансформації політичного дискурсу та сприяє посиленню суспільної поляризації. Особливої уваги заслуговує питання українських мігрантів: попри те, що вони переважно сприймаються як вимушені переселенці, їхня присутність поступово входить до сфери політичних дискусій. Отримані результати можуть бути використані як підґрунтя для подальших досліджень взаємозв'язку між міграційними процесами та електоральною поведінкою в європейському просторі.

Ключові слова: політизація міграції; виборчі процеси; країни Вишеградської групи; популізм; політичний дискурс; електорат.

ABSTRACT

The article examines the role of migration as one of the factors of electoral mobilization in the Visegrad Group countries — Poland, the Czech Republic, Slovakia and Hungary — in the period from the migration crisis of 2015 to the current election campaigns. The relevance of the topic is due to the fact that the migration issue has noticeably increased its presence in the political discourse of European states and is increasingly used by political actors as a tool to influence voters. Therefore, the aim of the article is to clarify how the issue of migration affects electoral behavior and shapes the features of political competition in these countries. The study is based on a combination of historical, comparative and behavioral approaches, which made it possible not only to trace the development of relevant processes in dynamics, but also to compare national cases and identify key motivational orientations of voters. The results obtained indicate that the impact of migration issues is heterogeneous and varies depending on the political context of each country. This factor is most clearly manifested in Hungary, where migration has long remained a central element of political rhetoric and an important tool for mobilizing the electorate. In Poland, the migration topic is also actively used in the election campaign, but its importance is largely balanced by other socio-economic issues. In contrast, in the Czech Republic, it does not acquire a decisive character and rather acts as an auxiliary factor in political competition. Slovakia occupies an intermediate position: with a noticeable rhetorical presence of the migration topic, its real impact on the election results remains limited. At the same time, we can talk about a general tendency to spread anti-migrant narratives among the leading political forces in the region, which affects the transformation of political discourse and contributes to the strengthening of social polarization. The issue of Ukrainian migrants deserves special attention: despite the fact that they are mainly perceived as forced migrants, their presence is gradually entering the sphere of political discussions. The results obtained can be used as a basis for further research into the relationship between migration processes and electoral behavior in the European space.

Key words: politicization of migration; electoral processes; Visegrad Group countries; populism; political discourse; electorate.

I. ВСТУП

Під час проведення перевиборчих перегонів політичні сили різними методами намагаються достукатися до своєї потенційної аудиторії. На жаль, одним з інструментів впливу в руках праворадикальних популістів все більше стає питання міграції, а саме спекуляції на потенційній шкоді від подібного явища для мешканців державі, що приймає. Серед значної кількості держав у якості предмета дослідження обрано саме країни Вишеградської групи (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина). Це було зумовлено тим, що, по-перше, такі держави знаходяться близько до України, внаслідок чого значна кількість наших громадян навіть до 2022 року, і, тим паче, після початку повномасштабної озброєної агресії проти України; по-друге, у тому числі через наявність там наших громадян призводить до певної напруги у міждержавних відносинах з країнами Вишеградської групи.

Питання, що пов'язані з виборчим процесом та міграцією досить поширені серед вітчизняних вчених. Так, наприклад, А. Купін у дослідженні розглядає обмеження та можливості виборчих прав мігрантів у країнах — членах Європейського Союзу¹. Ю. Мазур і О. Петінова акцентують увагу на тому, що участь мігрантів у виборчому процесі є частиною політичної толерантності сторони, що приймає². У свою чергу І. Доцюк присвятив дослідження участі українських мігрантів у виборчому процесі на батьківщині³. М. Яворський на прикладі Данії розкриває проблематику північних європейських країн, де питання міграції впливає на партійну боротьбу за місця у парламенті⁴. Проте, вплив питання міграції на виборчий процес у країнах Вишеградської

¹ Купін А. П. (2020). Виборчі права мігрантів у країнах європейського союзу. *Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: виклики та колізії*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 трав. 2020 р.). Дніпро: ДДУВС. С. 115–119.

² Мазур Ю., Петінова О. (2024). Толерантність до мігрантів: соціальні, економічні та політичні фактори (на матеріалах соціологічного дослідження). *Південноукраїнські наукові студії*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. студ. та молод. вчених (м. Одеса, 19–21 листоп. 2024 р.). Одеса: Ун-т Ушинського. С. 46–52.

³ Доцяк І. (2019). Зростання політичної суб'єктності українських мігрантів у Європі: соціальні та економічні передумови. *Громадський активізм українських мігрантів Європи: згуртовані новими викликами*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24 жовт. 2019 р.). Львів: Вид-во «Апріорі». С. 152–154.

⁴ Яворський М. С. (2020). Парламентський дискурс та особливості формування міграційної політики Данії: виклики та взаємовпливи. *Регіональні студії*. № 21. С. 65–70. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2020.21.10>

групи наразі недостатньо освітлено у вітчизняній науковій літературі, що зумовлює актуальність даного дослідження.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою цієї статті є визначення ролі міграції як чиннику виборчої мобілізації у країнах Вишеградської групи протягом періоду з міграційної кризи 2015 року до останніх виборів.

Методологічну основу дослідження склали: історичний метод (за допомогою якого було проведено аналіз подій протягом приблизно десятирічного періоду), компаративний метод (дозволив порівняти ситуацію у чотирьох різних країнах), біхевіоральний метод (на основі якого було з'ясовано мотиваційні драйвери електорату).

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Для кращого розуміння контексту даного дослідження, необхідно проаналізувати політичне середовище країн Вишеградської групи. Ще до повномасштабного вторгнення на територію України у 2022 році та хвилі міграції, що за нею послідувала, у європейських державах вже відчувався вплив мігрантів, у більшості своїй через бойові дії у Сирії. Більшість держав Європейського Союзу виступили за надання притулку біженцям з Близького Сходу, проте не країни Вишеградської групи. У вересні 2015 року Вишеградська група оприлюднила спільну заяву, в якій наголосила, що будь-яка пропозиція ЄС, яка передбачає запровадження обов'язкових і постійних квот у межах заходів солідарності, є для них неприйнятною¹. Країни Вишеградської групи зайняли жорстку позицію проти обов'язкових квот ЄС на розміщення біженців. Така позиція відображає як занепокоєння щодо культурної інтеграції мігрантів, так і переконання, що пропозиції Європейської Комісії становлять надмірне втручання у національний суверенітет. Угорщина зазнала найбільшого напливу біженців і відреагувала на ситуацію в особливо конфронтаційному тоні. Водночас антимігрантська риторика активно використовувалася впливовими політичними діями у Чеській Республіці, Польщі та Словаччині, а громадська думка

¹ Joint Statement of the Heads of Government of the Visegrad Group Countries. URL: <https://www.visegradgroup.eu/home/documents/2015/joint-statement-of-the-150904>

в регіоні загалом характеризується високим рівнем негативного ставлення до міграції.

Необхідно проаналізувати ситуацію в кожній окремо взятій країні Вишеградської групи. Почнемо з найбільш радикально налаштованої проти міграційних процесів держави — Угорщини.

В Угорщині з самого початку міграційної кризи 2015 року при владі була антимиграційна політична сила. Політична стратегія партії на чолі з Віктором Орбаном, що керувала державою до квітня 2026 року, полягала у поляризації суспільства вздовж політичних ліній розмежування. Ключовим принципом цієї стратегії є поділ політичного простору партією «Фідес — Угорський громадянський союз» — на «національний» та «антинаціональний» табори, а також інтерпретація будь-якого політичного питання крізь призму цієї дихотомії. У разі незгоди з позицією «Фідес» політичні актори фактично автоматично зараховуються до «антинаціонального» табору незалежно від змісту їхніх аргументів, оскільки, з точки зору цієї партії, саме уряд Орбана виступає єдиним виразником національних інтересів Угорщини. Конфлікт між захистом прав меншин і врахуванням меншості як носія альтернативної думки, з одного боку, та безумовним визнанням прав людини і політично сконструйованою «волею більшості» — на національній, етнічній чи культурній основі — з іншого, набуває системного значення. В ім'я забезпечення спроможності уряду до ефективних дій він може апелювати до демократичної волі громадян і до певного «особливого стану», що дозволяє відсувати права людини та процедурні норми, які вважаються фундаментом ліберальної демократії, на другорядні позиції. Таким чином, уряд Угорщини свідомо використовує міграційне питання як інструмент трансформації політичної системи.

Політика Прем'єр-міністра Віктора Орбана ґрунтується на логіці відтворення конфліктів, а не на формуванні конструктивного національного консенсусу. Зазначена стратегія застосовується як на внутрішньополітичному рівні, так і в межах Європейський Союз з метою формування політичного порядку денного та консолідації внутрішньої політичної підтримки¹.

¹ Csanyi P., Kucharčík R. (2023). Central European Leaders' Attitudes Towards the Migration and the Migration Crisis. *Journal of Comparative Politics*. Vol. 16(2). pp. 20–37. URL: <https://www.>

Очевидно, що в Угорщина часів правління Віктора Орбана біженці є небажаними. Орбан здобув третій поспіль термін на посаді у 2018 р. (а також четвертий — у 2022 р.), ведучи передвиборчу кампанію на основі виразно антимігрантської платформи.

На останніх станом на зараз парламентських виборах в Угорщині у квітні 2026 року перемогу, вперше за більш ніж десять років, здобула не політична партія Орбана. Проте, що характерно, партія «Тіса» та її лідер Мадяр все ще дотримуються антимігрантських поглядів, хоча і не радикальних¹.

Наступною проаналізуємо ситуацію у Польщі. На відміну від Угорщини у цій країні станом на початок міграційної кризи 2015 року була при владі євроорієнтована партія, що дотримувалася стратегії прийняття мігрантів, правоконсервативна партія «Право і справедливість», яка на той момент була основною опозиційною силою, різко виступила проти плану Європейського Союзу, наголошуючи на необхідності протидії тиску щодо приймання мігрантів. Партія застерігала від ризику повторення помилок низки держав Західної Європи із численними мусульманськими громадами, що, на її думку, могло призвести до приймання мігрантів, які не поважають польські закони та звичаї та намагаються нав'язати власний спосіб життя.

Вибори 2015 року сприяли посиленню впливу крайніх правих політичних груп. Це проявилось, зокрема, у проведенні численних антимігрантських і антимусульманських демонстрацій по всій Польщі, які збирали значну кількість учасників на тлі зростання негативного ставлення до біженців загалом і мусульман зокрема. Оскільки уряд і церква створювали умови для зміцнення та легітимації праворадикального руху, це, у свою чергу, викликало активну реакцію з боку інших сегментів громадянського суспільства, спрямовану на протидію таким тенденціям. У результаті спостерігалось посилення практик солідарності попри соціальні та ідеологічні відмінності².

cpupi.si/assets/jcp/Articles-2023/JCP-July23-2.pdf

¹ EU cash, Ukraine, Russia and migration: Five takeaways from Péter Magyar's presser. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2026/04/13/eu-cash-ukraine-russia-and-migration-five-takeaways-from-peter-magyars-press-conference>

² Csanyi P. (2020). Impact of Immigration on Europe and its Approach Towards the Migration (European Union States VS Visegrad Group Countries). *Journal of Comparative Politics*. Vol. 13(2). pp. 4–23. URL: <https://www.jofcp.org/assets/jcp/JCP-July-2020.pdf>

Політичні зміни, що стали результатом виборів 2015 року, фактично призвели до призупинення обговорень щодо інтеграційної політики в Польщі. Водночас варто наголосити, що низький рівень пріоритетності цієї проблематики проявляється не лише у згортанні роботи над формуванням інтеграційної політики, але й у скороченні фінансування неурядового сектору, залученого до діяльності у цій сфері. Уряд «Право і справедливість» визначив такі пріоритети у сфері міграційної політики: забезпечення внутрішньої безпеки (зокрема охорони кордонів), сприяння розвитку каналів економічної міграції, а також подальше спрощення в'їзду осіб польського походження. Відповідно, можна зробити висновок, що інтеграційна політика не розглядалася як важливий елемент цієї нової стратегії. Сприйняття мігрантів як потенційної загрози проявлялося не лише у політичному дискурсі, але й у практичних діях держави. Так, у червні 2016 року було ухвалено так званий антитерористичний закон, відповідно до якого будь-який іноземець на території Польщі може бути підданий спостереженню без рішення суду фактично на невизначений термін¹.

У парламентських виборах 2023 року в Польщі міграційна проблематика виступала одним із ключових інструментів електоральної мобілізації. Партія «Право і справедливість», ще керувала, активно використовувала риторику «мігрантської загрози», поєднуючи її з критикою політики Європейського Союзу. Додатковим механізмом мобілізації стало проведення референдуму щодо прийняття мігрантів у день голосування, що сприяло підвищенню політичної значущості цього питання². Водночас, попри ефективність мобілізації електорату, міграційна тематика не забезпечила перемоги у формуванні уряду, що свідчить про обмеженість її впливу в умовах конкуренції з іншими соціально-економічними факторами. На відміну від риторики щодо мігрантів з країн Близького Сходу та Африки, українці розглядалися переважно як вимушені переселенці, що потребують підтримки. Водночас у передвиборчий період спостерігалася часткова політизація їхньої присутності через економічні та соціальні

¹ Ustawa poz. 904 z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdw20160000904>

² Baranowska G. (2023). Poland's Sham 'Migration' Referendum. *Verfassungsblog*. <https://dx.doi.org/10.59704/0080ea603408fec9>

аргументи, зокрема у контексті навантаження на державні ресурси та конкуренції на ринку праці.

Наступною країною розглянемо Чехію. На відміну від Угорщини уряд Чехії спочатку розглядав можливість прийому мігрантів, проте, у запланованих масштабах це не здійснив. Політичні партії в Чехії довгий період демонструють консолідовану позицію щодо неприйняття біженців та імміграції. Із шести провідних партій, обраних до національного парламенту у 2017 році, лише Чеська піратська партія офіційно задекларувала проімміграційну позицію¹. Інші п'ять партій займають спектр позицій — від категоричного заперечення будь-яких форм міграції, як у випадку «Свобода і пряма демократія», до критики примусових механізмів розподілу біженців, як це характерно для «Чеської соціал-демократичної партії».

Більшість відкрито антимігрантських та ксенофобських партій не мають значних шансів на аналогічний успіх на виборах. Водночас суттєвим аспектом є те, що значна частина ксенофобської риторики, а також відповідних політичних ініціатив, була інтегрована у програмні та дискурсивні практики провідних політичних партій.

Таким чином, навіть за умов обмеженого електорального успіху, так звані «фобічні» актори вже встигли радикалізувати суспільні настрої та суттєво вплинути на політичний дискурс, наслідки чого можуть зберігатися у довгостроковій перспективі.

Парламентські вибори 2025 року в Чеській Республіці завершилися перемогою політичного руху ANO на чолі з Андреем Бабішем, який отримав відносну більшість голосів виборців та парламентських мандатів, проте не забезпечив формування одноосібної більшості у Палаті депутатів. Виборчий процес характеризувався високим рівнем електоральної участі та збереженням фрагментованої партійної структури. У змістовному вимірі передвиборчого дискурсу міграційна проблематика не набула статусу мобілізаційного чинника, що домінує, поступаючись соціально-економічним та управлінським питанням. Водночас вона зберігала обмежену присутність у риториці окремих політичних акторів, насамперед правопопулістського спря-

¹ Hinshaw D., Heijmans P. (2017). Upstart Pirate Party Remixes Czech Politics. *The Wall Street Journal*. URL: <https://www.wsj.com/articles/upstart-pirate-party-remixes-czech-politics-1510309801>

мування, що свідчить про помірний рівень політизації міграційного питання у чеському політичному просторі¹.

Останньою країною проаналізуємо Словаччину. Ця країна з самого початку «міграційної кризи» дотримувалася позиції ізоляціонізму.

Соціально-політичні чинники відіграють визначальну роль у формуванні ставлення до іммігрантів у Словаччині. До початку міграційної та біженської кризи ця проблематика залишалася маргінальною як для словацьких політиків, так і для суспільства загалом. Однак із розвитком кризи ситуація суттєво змінилася, передусім через те, що питання міграційної політики було інтегроване до передвиборчих програм провідних політичних партій напередодні парламентських виборів 2016 року. За незначними винятками, більшість політичних лідерів активно використовували тему міграції у виборчій кампанії, переважно в негативному контексті. Серед них — прем'єр-міністр і лідер партії Смер — соціальна демократія Роберт Фіцо, лідер опозиційної ліберальної партії Свобода і солідарність Ріхард Сулік, очільник націоналістичної партії Словацька національна партія Андрей Данко, а також лідер радикальної політичної сили Народна партія «Наша Словаччина» Маріан Котлеба.

Досить гострі дискусії навколо міграційної проблематики напередодні парламентських виборів у Словаччині у березні 2016 року призвели до суттєвого розколу в суспільстві. До парламенту пройшли три націоналістичні та популістсько-консервативні партії з виразно анти-міграційним порядком денним, зокрема ультраправа Народна партія «Наша Словаччина», а одна з них — Словацька національна партія — увійшла до складу урядової коаліції. Прем'єр-міністр Роберт Фіцо вів передвиборчу кампанію 2016 року під гаслом «Ми захищаємо Словаччину», характеризуючи мігрантів як «загрозу».² Водночас побічним наслідком жорсткої та недемократичної риторики щодо мігрантів стало те, що ультраправа Народна партія «Наша Словаччина» отримала понад 8 % голосів і вперше увійшла до парламенту.

¹ Garton Ash T. (2025). When Czech populists win, that's nothing peculiarly 'east European'. It's the new normal of the western world. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2025/oct/20/czech-republic-prague-populists-east-europe-west-eu>

² Slovak election: PM Fico sees Muslim 'threat'. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-35718831>

Парламентські вибори 2023 року у Словацькій Республіці завершилися перемогою партії SMER-SSD під керівництвом Роберта Фіцо, яка отримала відносну більшість голосів виборців та сформувала урядову коаліцію¹. Виборчий процес відбувався в умовах політичної нестабільності та високого рівня суспільної поляризації. На відміну від Чехії, міграційна проблематика відігравала більш помітну роль у передвиборчому дискурсі, зокрема у риториці популістських і національно орієнтованих політичних сил. Водночас її значення не було визначальним у порівнянні з питаннями соціально-економічного розвитку, енергетичної безпеки та зовнішньополітичної орієнтації держави. Таким чином, рівень політизації міграції у Словаччині можна охарактеризувати як середній, що поєднує елементи мобілізаційного використання з обмеженим впливом на остаточні електоральні результати.

IV. ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дають підстави говорити про те, що міграційна проблематика у країнах Вишеградської групи поступово закріпилася як один із інструментів електоральної мобілізації. Втім, її значення не є однаковим у всіх країнах регіону. Скоріше навпаки — воно помітно варіюється залежно від політичного контексту та актуальних суспільних запитів. У більшості випадків міграція використовується як зручний елемент політичної риторики. Передусім це характерно для правоконсервативних і популістських сил, які апелюють до тем безпеки, культурної ідентичності та державного суверенітету. Проте рівень ефективності таких апеляцій різний.

Найбільш показовою виглядає ситуація в Угорщині. Тут міграційна тематика вже давно вийшла за межі суто передвиборчої риторики і стала частиною ширшої політичної логіки. Фактично вона використовується як інструмент легітимації дій влади. У Польщі картина дещо інша: міграція також активно присутня у політичному дискурсі, але її вплив часто «розмивається» іншими питаннями — насамперед соціально-економічними. У Чехії ця тема не відіграє визначальної

¹ Jeffers P. (2023). Slovakia's Decision to Deter Immigrants from Entering the Country and Its Connection to Populism. *Democratic Erosion Consortium*. URL: <https://democratic-erosion.org/2023/11/15/slovakias-decision-to-deter-immigrants-from-entering-the-country-and-its-connection-to-populism/>

ролі і залишається скоріше другорядною. Словаччина, як і в багатьох інших аспектах, займає проміжну позицію: риторично міграція звучить доволі часто, але на практиці не стає вирішальним фактором електорального вибору.

Окремо варто звернути увагу на загальну тенденцію: антимігрантська риторика поступово перестає бути маргінальною і входить у ширший політичний дискурс. Це свідчить про її певну нормалізацію. Водночас така ситуація має і зворотний бік — посилення суспільної поляризації.

Важливим для нас виступає аспект сприйняття українських мігрантів. На відміну від вихідців з інших регіонів, їх переважно розглядають як вимушених переселенців. Однак це не означає повної деполітизації питання: поступово воно також починає обговорюватися у політичному контексті, зокрема через економічні аргументи та навантаження на соціальну сферу.

У підсумку можна сказати, що міграція залишається важливим чинником виборчої мобілізації у країнах Вишеградської групи, але не визначає її автоматично. Її вплив проявляється лише у поєднанні з іншими факторами — і саме ця комбінація виявляється вирішальною для електоральних результатів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Доцяк І. (2019). Зростання політичної суб'єктності українських мігрантів у Європі: соціальні та економічні передумови. *Громадський активізм українських мігрантів Європи: згуртовані новими викликами*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24 жовт. 2019 р.). Львів: Вид-во «Апріорі». С. 152–154.
2. Купін А. П. (2020). Виборчі права мігрантів у країнах європейського союзу. *Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: виклики та колізії*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 трав. 2020 р.). Дніпро: ДДУВС. С. 115–119.
3. Мазур Ю., Петінова О. (2024). Толерантність до мігрантів: соціальні, економічні та політичні фактори (на матеріалах соціологічного дослідження). *Південноукраїнські наукові студії*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. студ. та молод. вчених (м. Одеса, 19–21 листоп. 2024 р.). Одеса: Ун-т Ушинського. С. 46–52.
4. Яворський М. С. (2020). Парламентський дискурс та особливості формування міграційної політики Данії: виклики та взаємовпливи. *Регіональні студії*. № 21. С. 65–70. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2020.21.10>
5. Baranowska G. (2023). Poland's Sham 'Migration' Referendum. *Verfassungsblog*. <https://dx.doi.org/10.59704/0080ea603408fec9>
6. Csanyi P. (2020). Impact of Immigration on Europe and its Approach Towards the Migration (European Union States VS Visegrad Group Countries). *Journal of Comparative Politics*. Vol. 13(2). pp. 4–23. URL: <https://www.jofcp.org/assets/jcp/JCP-July-2020.pdf>

7. Csanyi P., Kucharčík R. (2023). Central European Leaders' Attitudes Towards the Migration and the Migration Crisis. *Journal of Comparative Politics*. Vol. 16(2). pp. 20–37. URL: <https://www.cpubi.si/assets/jcp/Articles-2023/JCP-July23-2.pdf>
8. EU cash, Ukraine, Russia and migration: Five takeaways from Péter Magyar's presser. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2026/04/13/eu-cash-ukraine-russia-and-migration-five-takeaways-from-peter-magyars-press-conference>
9. Garton Ash T. (2025). When Czech populists win, that's nothing peculiarly 'east European'. It's the new normal of the western world. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2025/oct/20/czech-republic-prague-populists-east-europe-west-eu>
10. Hinshaw D., Heijmans P. (2017). Upstart Pirate Party Remixes Czech Politics. *The Wall Street Journal*. URL: <https://www.wsj.com/articles/upstart-pirate-party-remixes-czech-politics-1510309801>
11. Jeffers P. (2023). Slovakia's Decision to Deter Immigrants from Entering the Country and Its Connection to Populism. *Democratic Erosion Consortium*. URL: <https://democratic-erosion.org/2023/11/15/slovakias-decision-to-deter-immigrants-from-entering-the-country-and-its-connection-to-populism/>
12. Joint Statement of the Heads of Government of the Visegrad Group Countries. URL: <https://www.visegradgroup.eu/home/documents/2015/joint-statement-of-the-150904>
13. Slovak election: PM Fico sees Muslim 'threat'. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-35718831>
14. Ustawa poz. 904 z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdm20160000904>

REFERENCES

1. Baranowska G. (2023). Poland's Sham 'Migration' Referendum. *Verfassungsblog*. <https://dx.doi.org/10.59704/0080ea603408fec9>
2. Csanyi P. (2020). Impact of Immigration on Europe and its Approach Towards the Migration (European Union States VS Visegrad Group Countries). *Journal of Comparative Politics*. Vol. 13(2). pp. 4–23. URL: <https://www.jofcp.org/assets/jcp/JCP-July-2020.pdf>
3. Csanyi P., Kucharčík R. (2023). Central European Leaders' Attitudes Towards the Migration and the Migration Crisis. *Journal of Comparative Politics*. Vol. 16(2). pp. 20–37. URL: <https://www.cpubi.si/assets/jcp/Articles-2023/JCP-July23-2.pdf>
4. Dotsiak I. (2019). Zrostannya politychnoyi sub'yektnosti ukraïn'skykh mihrantiv u Yevropi: sotsialni ta ekonomichni peredumovy [The growth of political subjectivity of Ukrainian migrants in Europe: social and economic prerequisites]. *Hromadskyy aktyvizm ukraïn'skykh mihrantiv Yevropy: z-hurtovani novy my vyklykamy* [Public activism of Ukrainian migrants in Europe: united by new challenges]: materials of the International Scientific and Practical Conference (Lviv, October 24, 2019). Lviv: Apriori Publishing House. pp. 152–154. [in Ukrainian].
5. EU cash, Ukraine, Russia and migration: Five takeaways from Péter Magyar's presser. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2026/04/13/eu-cash-ukraine-russia-and-migration-five-takeaways-from-peter-magyars-press-conference>
6. Garton Ash T. (2025). When Czech populists win, that's nothing peculiarly 'east European'. It's the new normal of the western world. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2025/oct/20/czech-republic-prague-populists-east-europe-west-eu>
7. Hinshaw D., Heijmans P. (2017). Upstart Pirate Party Remixes Czech Politics. *The Wall Street Journal*. URL: <https://www.wsj.com/articles/upstart-pirate-party-remixes-czech-politics-1510309801>

8. Jeffers P. (2023). Slovakia's Decision to Deter Immigrants from Entering the Country and Its Connection to Populism. *Democratic Erosion Consortium*. URL: <https://democratic-erosion.org/2023/11/15/slovakias-decision-to-deter-immigrants-from-entering-the-country-and-its-connection-to-populism/>
9. Joint Statement of the Heads of Government of the Visegrad Group Countries. URL: <https://www.visegradgroup.eu/home/documents/2015/joint-statement-of-the-150904>
10. Kupin A. P. (2020). Vyborchi prava mihrantiv u krayinakh yevropeyskoho soyuzu [Electoral rights of migrants in the countries of the European Union]. *Problemy formuvannya hromadyanskoho suspilstva v Ukrayini: vyklyky ta koliziyi* [Problems of forming civil society in Ukraine: challenges and conflicts]: materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference (Dnipro, May 15, 2020). Dnipro: DSUIA. pp. 115–119. [in Ukrainian].
11. Mazur Yu., Petinova O. (2024). Tolerantnist do mihrantiv: sotsialni, ekonomichni ta politychni faktory (na materialakh sotsiologichnoho doslidzhennya) [Tolerance towards migrants: social, economic and political factors (based on sociological research)]. *Pivdennoukrayinski naukovi studiyi* [South Ukrainian scientific studies]: materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference of students and young scientists (Odessa, November 19–21, 2024). Odesa: Ushynsky University. pp. 46–52. [in Ukrainian].
12. Slovak election: PM Fico sees Muslim 'threat'. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-35718831>
13. Ustawa poz. 904 z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20160000904>
14. Yavorskyi M. S. (2020). Parlament-skyi dyskurs ta osoblyvosti formuvannya mihratsiynoyi polityky Daniyi: vyklyky ta vzayemovplyvy [Parliamentary discourse and features of the formation of migration policy in Denmark: challenges and mutual influences]. *Regional Studies*. No. 21. pp. 65–70. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2020.21.10> [in Ukrainian].

ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ І НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ МІГРАЦІЙНОГО ПРАВА ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

FORCED MIGRATION AND NATIONAL SECURITY IN CONTEXT OF CONTEMPORARY CHALLENGES OF MIGRATION LAW AND PUBLIC ADMINISTRATION

Соломія Ганущин¹, Марія Вінічук²

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені
С. З. Гжицького (вул. Пекарська, 50, м. Львів, Україна, 79010)*

Solomiia Hanushchyn, Mariia Vinichuk

*Stepan Gzhytskyi Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies (50,
Pekarska Str., Lviv, Ukraine, 79010)*

Отримано: 01.04.2026. Затверджено: 29.05.2026. Опубліковано: 31.05.2026.

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено комплексне дослідження вимушеної міграції як ключового чинника впливу на національну безпеку в умовах сучасних викликів міграційного права та публічного управління. Обґрунтовано, що внаслідок повномасштабної війни вимушена міграція в Україні набула системного та довгострокового характеру, трансформувавшись із кризового явища у структурний фактор соціально-економічного розвитку держави. Визначено основні причини та особливості сучасних міграційних процесів, зокрема їх масштабність, тривалість і багатовимірний вплив на економічну, соціальну, демографічну та інституційну складові національної безпеки. На основі емпіричного

¹ доктор наук з державного управління, доцент; orcid 0000-0002-6328-9978; e-mail: solo.gan@gmail.com

² кандидат економічних наук, доцент; orcid 0000-0002-6588-1254; e-mail: vinichukm28102014@gmail.com

аналізу досліджено динаміку вимушеної міграції у 2022–2025 рр., що дозволило встановити тенденцію до поступового зниження кількості мігрантів за межами України та внутрішньо переміщених осіб при збереженні значних обсягів міграційних потоків. Виявлено тісний взаємозв'язок між макроекономічними показниками та масштабами міграції. За результатами економетричного моделювання доведено, що рівень безробіття є основним чинником вимушеної міграції, тоді як економічне зростання виступає стримуючим фактором, що стимулює процеси повернення населення. Проаналізовано сучасні виклики у сфері міграційного права, пов'язані з необхідністю адаптації нормативно-правової бази до умов масових переміщень населення та забезпечення балансу між дотриманням прав людини і захистом національних інтересів. Доведено, що система публічного управління у сфері міграції потребує трансформації у напрямі підвищення її адаптивності, прогнозованості та інституційної спроможності. Запропоновано напрями вдосконалення державної політики, що передбачають інтеграцію міграційної політики у систему національної безпеки, розвиток механізмів реінтеграції та повернення мігрантів, а також впровадження сучасних інструментів управління міграційними процесами. Отримані результати можуть бути використані при формуванні ефективної міграційної політики та підвищенні стійкості соціально-економічних систем в умовах сучасних викликів.

Ключові слова: міграція; публічне управління; національна безпека; міграційне право; нормативно-правові основи; мігранти; державна політика; інституційна стійкість; міграційна політика.

ABSTRACT

The article provides a comprehensive study of forced migration as a key factor influencing national security in the context of contemporary challenges in migration law and public administration. It is substantiated that, as a result of the full-scale war, forced migration in Ukraine has acquired a systemic and long-term character, transforming from a crisis phenomenon into a structural factor of the country's socio-economic development. The main causes and features of contemporary migration processes are identified, including their large scale, duration, and multidimensional impact on the economic, social, demographic, and institutional components of national security. Based on an empirical analysis, the dynamics of forced migration in 2022–2025 are examined, which made it possible to identify a trend towards a gradual decrease in the number of migrants abroad and internally displaced persons, while maintaining significant migration flows. A close relationship between macroeconomic indicators and the scale of migration has been established. The results of econometric modeling demonstrate that the unemployment rate is the primary driver of forced migration, whereas economic growth acts as a restraining factor that stimulates return migration processes. The study analyzes contemporary challenges in migration law related to the need to adapt the regulatory framework to conditions of large-scale population displacement and to ensure a balance between the protection of human rights and national interests. It is proven that the system of public administration in the field of migration requires transformation towards greater adaptability, predictability, and institutional capacity. The paper proposes directions for improving public policy, including the integration of migration policy into the national security system, the development of mechanisms for reintegration and return of migrants, and the implementation of modern tools for migration management. The results obtained can be used in shaping effective migration policy and enhancing the resilience of socio-economic systems under contemporary challenges.

Key words: migration; public administration; national security; migration law; regulatory framework; migrants; public policy; institutional resilience; migration policy.

I. ВСТУП

Сучасні виклики і небезпеки геополітичного характеру істотно дестабілізували існуючий світовий порядок та докорінно переформатували усталені механізми розвитку глобального суспільства, внаслідок чого особливо критичним стало загострення такої проблеми як зростання масштабів міграції й інтенсивності міграційних потоків. Вагомого значення у цьому контексті набуває вимушена міграція, що зумовлена воєнними конфліктами, соціально-економічними кризами, суспільно-політичною нестабільністю та гуманітарними катастрофами.

Для України проблема вимушеної міграції є особливо актуальною та болючою, оскільки в умовах повномасштабної війни вона набула безпрецедентних масштабів та спричинила вагомі демографічні втрати, розбалансування й трансформацію ринку праці, зростання соціального навантаження на державні інститути, а також загострення безпекових ризиків. Стає очевидним, що вимушена міграція виявляється складним й багатовимірним соціально-економічним явищем, що чинить вагомий вплив на національну безпеку країни, охоплюючи її соціально-економічний, політичний, демографічний та гуманітарний виміри.

Поряд із цим, негативні дестабілізуючі тенденції поширюються і на систему публічного управління, адже масове й неконтрольоване переміщення населення створює додаткові виклики у сфері забезпечення соціального захисту, інтеграції внутрішньо переміщених осіб, регулювання ринку праці та збереження людського капіталу. З іншої сторони, неефективне управління міграційними процесами обумовлює зростання соціальної напруженості, поширення тіньової економічної діяльності й корупції, зростання рівня злочинності в країні та послаблення інституційної спроможності держави. Окреслені тенденції засвідчують проблему вимушеної міграції не як однорідне соціально-економічне явище, а як явище, що перебуває у тісній взаємодії з іншими явищами й процесами, що потребують в сукупності комплексного підходу до регулювання. За таких обставин актуалізується вагомість удосконалення міграційного права як одного із домінуючих інструментів регулювання міграційних процесів та мінімізації негативних наслідків вимушеної міграції в контексті забезпечення прав і свобод мігрантів.

Крім того, пріоритетним напрямком на сучасному етапі виявляється формування ефективної, адаптивної та людиноцентрованої системи публічного управління, спроможної оперативно реагувати та ефективно відповідати на кризові виклики, забезпечуючи при цьому міжвідомчу координацію й інноваційні управлінські підходи. Зважаючи на зазначене, можна стверджувати, що в умовах сучасності актуалізується необхідність комплексного осмислення взаємозв'язку вимушеної міграції із національною безпекою, а також пошук ефективних механізмів правового регулювання й управлінського впливу на міграційні процеси.

Варто зазначити, що існуючі наукові підходи до окресленої проблематики зосереджуються, в основному, на економічних аспектах дослідження проблематики, однак, не менш важливим залишається її управлінський, безпековий та правовий вимір. Зокрема, розгляд вимушеної міграції як загрози національній безпеці держави знаходить своє відображення у праці М. Цимбалюка, М. Бліхар, М. Сірант і ін.¹, які встановили міждисциплінарний характер цієї проблематики та стверджують, що вимушену міграцію варто розглядати як складне соціально-економічне явище, яке тісно пов'язане із безпековими й управлінськими процесами на національному та глобальному рівнях. При цьому, науковці акцентують увагу на значному впливі на міграцію населення дестабілізуючих чинників війни проти України, які спричинили безпрецедентні обсяги міграційних потоків як всередині країни, так і за її межі, а також обумовили значне розбалансування ринків праці. У цьому контексті, вимушена міграція розцінюється як одна з найвагоміших загроз національній безпеці держави.

З іншої сторони, окреслена ситуація вимагає врегулювання правових основ перебування вимушених мігрантів як в інших регіонах України, куди вони перемістилися, так і їх правового статусу за межами України. В даному контексті необхідно відзначити напрацювання С. Квінн та І. Руїс², які досліджують вплив вимушених мігрантів

¹ Tsybaliuk M., Blikhar M., Sirant M. et al. (2023). Economic and legal regulation of International Migration: Financial and Economic Cooperation of countries under military factors. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. Vol. 6(53). pp. 552–559. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4246>

² Quinn S., Ruiz I. (2022). Forced migration: evidence and policy challenges. *Oxford Review of Economic Policy*. Vol. 38(3). pp. 403–413. URL: <https://doi.org/10.1093/oxrep/grac025>

та міграційних процесів на ринок праці країн Європейського Союзу, соціальну стабільність та стан економічного розвитку країн-реципієнтів. Водночас, науковці обґрунтовують потребу в удосконаленні державної політики у сфері міграційного та гуманітарного регулювання, адже, існуючі тенденції призвели до необхідності розміщення та допомоги у інтегації значної маси мігрантів, що потребує додаткових заходів на рівні органів публічного управління. Стає очевидним, що за таких обставин доцільним виявляється оцінювання динаміки міграційних потоків та прогнозування їх тенденцій у стратегічній перспективі.

Окремим напрямком досліджень в науковому дискурсі є аналіз правового регулювання вимушеної міграції. Як зазначає Я. Теслюк¹, захист вимушених мігрантів закріплений нормами міжнародного права, яке формує цілісну систему міжнародних та європейських норм у сфері міграції, що регулюють питання набуття статусу біженців і внутрішньо переміщених осіб, гарантій їх захисту та адаптації. При цьому, Н. Блюк² наголошує на вагомості виокремлення дискусії навколо досліджень процесів внутрішнього переміщення населення, відносно яких часто порушуються права щодо їх розміщення, інтеграції, соціального захисту та участі в соціально-економічному житті держави, що обумовлює необхідність перегляд норм міграційного права.

Водночас, Є. Герасименко, Н. Задирака, В. Георгієвська та ін.³ основний вектор досліджень спрямовують на соціально-демографічні аспекти вимушеної міграції, вивчаючи її гендерні тенденції, структуру міграційних потоків та адаптаційні стратегії, труднощі інтеграції, а також доступ до ринків праці й соціального захисту. Саме ці проблема, на думку вчених, знаходяться в площині визначення правового статусу мігрантів та механізмів їх реалізації в країнах-реципієн-

¹ Теслюк Я. (2024). Вимушена міграція у сфері міжнародного права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». Т. 11. № 4(44). С. 274–282. URL: <https://doi.org/10.23939/law2024.44.274>

² Блюк Н. (2022). Деякі питання вимушеної міграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». Т. 9. № 3(35). С. 264–269. URL: <https://doi.org/10.23939/law2022.35.264>

³ Gerasymenko Ye., Zadyraka N., Georgiievska V. et al. (2025). Status of Refugees and International Protection Seekers: Administrative-Legal and Socio-Communicative Aspects. *Journal Cita Hukum*. Vol. 13(1). pp. 1–16. URL: <https://journal.uinjkt.ac.id/citahukum/article/view/44664>

тах, внаслідок чого правові колізії потребують перегляду та усунення неточностей і суперечностей.

Беззаперечним фактом є те, що процеси вимушеної міграції обумовлюють нові виклики для системи публічного управління, адже на органи влади різних рівнів покладені значні обов'язки щодо розміщення та адаптації мігрантів, внаслідок чого в країні спостерігається зниження інституційної стійкості системи публічного управління, що призводить до зниження рівня захисту національних інтересів, а, відтак, і рівня національної безпеки. Однак, в даному аспекті варто констатувати певну обмеженість наукових досліджень щодо виявлення взаємозв'язку вимушеної міграції та національної безпеки в контексті публічного управління, що доводить необхідність поглиблення вивчення окресленої проблематики з точки зору дослідження механізмів інтеграції безпекового підходу у міграційну політику, інституційну спроможність держави до реагування на міграційні кризи, а також ефективність управлінських рішень у сфері регулювання вимушеної міграції. В сукупності, зазначені тенденції визначають актуальність тематики дослідження та свідчать про необхідність її поглибленого вивчення.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

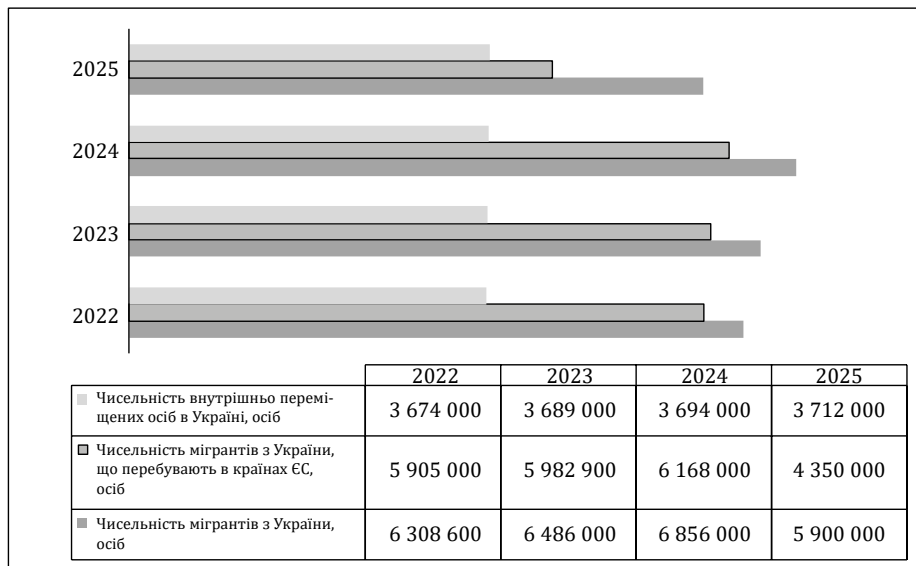
Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад взаємодії вимушеної міграції та національної безпеки, а також визначення основних напрямів удосконалення міграційного права та системи публічного управління в контексті сучасних викликів і небезпек.

Методологічну базу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи економічного аналізу та наукового пізнання. В процесі написання статті використовувався метод системного аналізу, порівняння, спостереження, метод статистичного аналізу, регресійного і параметричного аналізу, аналітичний метод, а також метод систематизації й узагальнення.

Інформаційну основу проведеного дослідження складають праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також статистичні й звітні дані Євростату, Світового Банку, Міжнародної організації праці (ILO) та Міжнародної організації з міграції (IOM).

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сучасні трансформаційні процеси, зумовлені повномасштабним вторгненням росії на територію України та розв'язанням нею війни, спричинили вагомі структурні деформації соціально-економічних систем, внаслідок чого масштаби вимушеної міграції населення України набули безпрецедентних значень та досягнули значних показників, які оцінюються мільйонами осіб, що вимушено переміщені в інші відносно безпечні регіони України та виїхали за межі країни. Як показують звітні дані Євростату, Світового Банку, Міжнародної організації праці та Міжнародної організації з міграції впродовж 2022–2025 рр. чисельність мігрантів з України становила понад 6 млн. осіб (мал. 1).

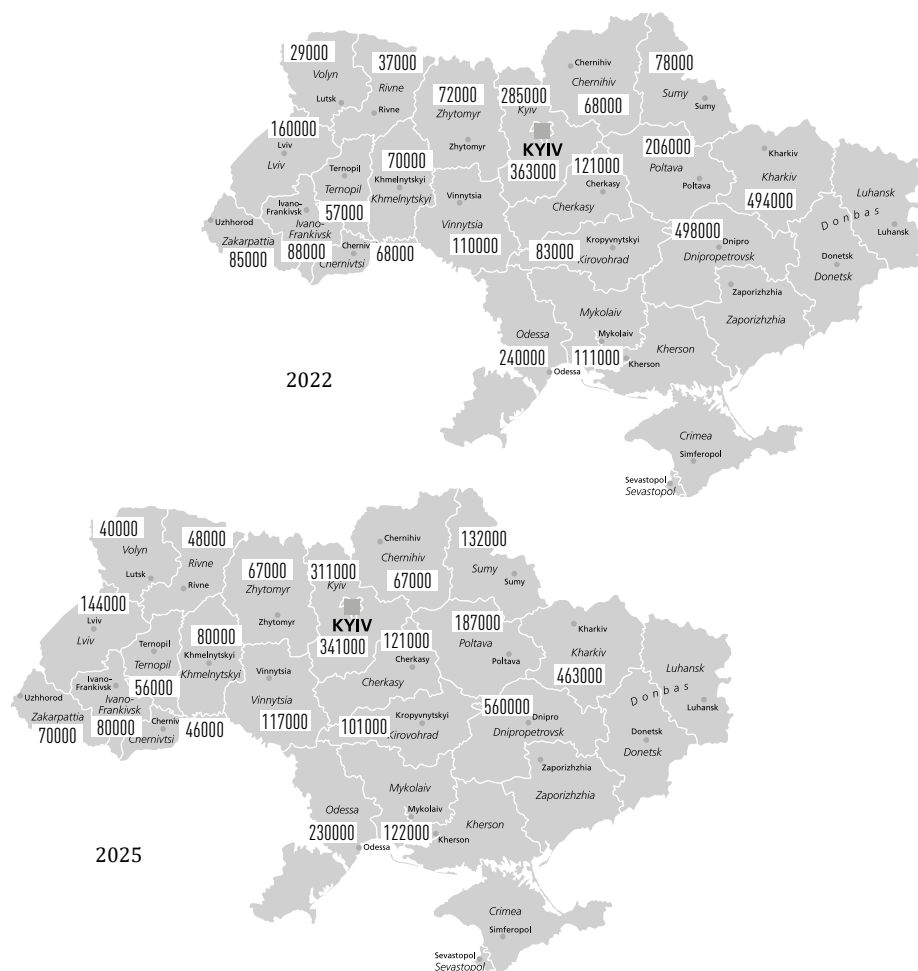
Малюнок 1. Стан та динаміка зміни показників вимушеної міграції населення України у 2022–2025 рр.¹

¹ Eurostat (2025). Temporary protection for persons fleeing Ukraine — monthly statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics; ILO (2022). The impact of the Ukraine crisis on the World of Work: Initial assessments 2022. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/documents/briefingnote/wcms_844295.pdf; Eurostat (2024). Over 4.3 million people under temporary protection. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240208-1?utm_source=chatgpt.com; ILO (2022). Nearly 5 million jobs have been lost in Ukraine since the start of the Russian aggression, says ILO. URL:

Аналіз стану та динаміки зміни показників вимушеної міграції населення України у 2022–2025 рр. засвідчує, що її найбільші значення були зафіксовані у 2022 р. на рівні 6308600 осіб, що виїхали з України, та стабільні тенденції до зростання збереглися впродовж 2023–2024 рр. до 6856000 осіб. У 2025 р. вдалося досягнути відносної стабілізації міграційних процесів, внаслідок чого показники міграційних потоків за межі України мають незначні низхідні тренди до 5900000 осіб. Така ситуація пояснюється частковою адаптацією населення до нових умов, його інтеграцією у приймаючих країнах та обмеженим поверненням громадян до відносно безпечних регіонів України. При цьому, варто акцентувати увагу на тому, що зменшення кількісних показників вимушеної міграції у 2025 р. не означає зниження актуальності даної проблеми, оскільки вимушена міграція набула ознак довгострокового структурного явища.

Що стосується чисельності внутрішньо переміщених осіб в Україні, то в аналізованому періоді спостерігається стійкий тренд до зростання кількості населення даної категорії із 3674000 осіб у 2022 р. до 3712000 осіб у 2025 р. При цьому, в країні виокремлюється декілька регіонів із найбільшою кількістю внутрішньо переміщених осіб (мал. 2).

https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_844625/lang--en/index.htm; Eurostat (2025). Migration to and from the EU. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_to_and_from_the_EU; IOM (2023). Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 14 – жовтень 2023 р. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R14_Displacement_ENG-UKR.pdf?iframe=true; IOM (2024). Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 18 – жовтень 2024 р. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Ukraine_GPS_Internal%20Displacement%20Report_R18_October_2024_UA.pdf; IOM (2025). Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 19 – січень 2025 р. URL: https://dtm.iom.int/dtm_download_track/74531?file=1&type=node&id=50116; IOM (2026). Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 22 – січень 2026 р. URL: https://dtm.iom.int/dtm_download_track/91486?file=1&type=node&id=61206

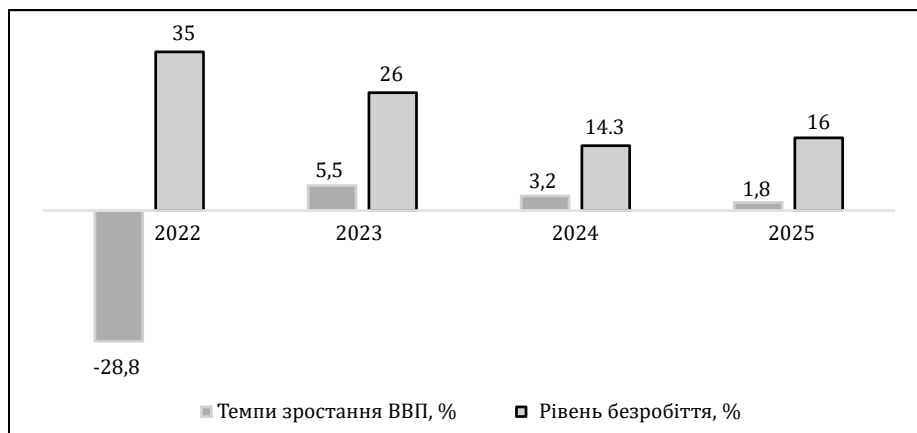

Малюнок 2. Стан та динаміка зміни чисельності внутрішньо переміщених осіб в Україні у 2025 р. (порівняно з 2022 р.; осіб)¹

¹ ІОМ (2023). Звіт про внутрішні переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 14 – жовтень 2023 р. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R14_Displacement_ENG-UKR.pdf?iframe=true; ІОМ (2026). Звіт про внутрішні переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 22 – січень 2026 р. URL: https://dtm.iom.int/dtm_download_track/91486?file=1&type=node&id=61206

Зокрема, такими регіонами є Харківська, Дніпропетровська, Київська області та м. Київ. Першочергово така ситуація обумовлена прагненням вимушених мігрантів перебувати якнайближче до місця постійного проживання, а також їх розміщенням у промислово розвинутих регіонах, де не складно знайти високооплачуване робоче місце.

Окреслені тенденції доводять гостроту проблеми вимушеної міграції в Україні та її тісний взаємозв'язок із іншими процесами і явищами. В даному контексті варто апелювати до негативного впливу вимушеної міграції та такі макроекономічні показники України як обсяги ВВП та рівень безробіття, які визначають інтенсивність міграційних процесів. Результати аналізу тенденцій України за зазначеними показниками впродовж 2022–2025 рр. (рис. 3) дають підстави констатувати різке падіння ВВП у 2022 р. на 28,8% та його поступове відновлення в подальших періодах до 5,5% у 2023 р. та 3,2% у 2024 р. Проте, у 2025 р. ситуація щодо економічної активності в Україні знову погіршилася, про що свідчить зниження темпів зростання ВВП до 1,8%.

Малюнок 3. Стан і динаміка зміни темпів зростання ВВП та рівня безробіття населення України у 2022–2025 рр.¹

Водночас критичною в Україні є ситуація щодо безробіття. Як доводять проаналізовані дані, у 2022 р. рівень безробіття зафіксовано на

¹ Державна служба статистики України (2026). Динаміка та структурні зміни ВВП України у 2022–2025 роках. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/dynamika-ta-strukturni-zminy-vvp-ukrayinu-u-2022-2025-rokakh>; Макарчук А. В. (ред.) (2025). Статистичний щорічник України за 2024 рік. Київ: Державна служба статистики України. 273 с.

позначці у 35% економічно активного населення. Впродовж 2023–2024 рр. значення даного показника характеризувалося спадним трендом до 26% у 2023 р. та 14,3% у 2024 р. І знову ж таки у 2025 р. проблема безробіття поглибилася і його рівень зріс на 1,7 % до 16%.

Зіставлення наведених показників дозволяє зробити висновок про наявність тісного взаємозв'язку між економічною динамікою і масштабами вимушеної міграції. Зокрема, погіршення економічної ситуації супроводжувалося різким зростанням міграційних потоків, тоді як поступове відновлення економіки корелює із зменшенням кількості переміщених осіб. Однак в умовах 2025 р. спостерігається контраверсійна ситуація на фоні якої фіксується зниження чисельності вимушено переміщених осіб із одночасним падінням ВВП і зростанням рівня безробіття населення, що пов'язано із поглибленням суспільно-політичної кризи в державі, зниження інституційної стійкості державних інституцій та послабленням захисту національних інтересів України.

Для кількісного підтвердження висунутої гіпотези та встановлення тісного взаємозв'язку між аналізованими показниками доцільно побудувати економетричну модель залежності кількості вимушених мігрантів від макроекономічних факторів на основі методу найменших квадратів, яка представлена рівнянням 1. Залежною змінною в моделі виступає кількість вимушених мігрантів, які перебувають за кордоном, що найбільш репрезентативно відображає зовнішній вимір вимушеної міграції, а вибір змінних обґрунтовано тим, що економічна нестабільність та ситуація на ринку праці є основними детермінантами міграційних рішень.

$$Refugees_t = \beta_0 + \beta_1 GDP_t + \beta_2 Unemployment_t + \varepsilon_t, \quad (1)$$

де: $Refugees_t$ — кількість вимушено переміщених осіб; GDP_t — темпи зростання ВВП, %; $Unemployment_t$ — рівень безробіття, %; β_0 — константа; β_1, β_2 — параметри моделі; ε_t — випадкова похибка.

За результатами проведеного оцінювання отримано рівняння регресії.

$$Refugees_t = 1,25 - 0,0055 \cdot GDP + 0,269 \cdot Unemployment, \quad (2)$$

Результати оцінювання показали, що коефіцієнт при змінній темпів зростання ВВП є від'ємним (–0,0055), що свідчить про зменшення масштабів міграції в умовах економічного зростання. Фактично встановлено, що збільшення темпів зростання ВВП на 1 п.п. призводить

до зменшення кількості біженців приблизно на 0,0055 млн осіб (5,5 тис.). Очевидно, що економічне відновлення стимулює повернення населення та знижує мотивацію до еміграції. Натомість, коефіцієнт регресії при дослідженні впливу рівня безробіття є додатним (+0,269), що підтверджує пряму залежність між погіршенням ситуації на ринку праці та збільшенням кількості біженців. Встановлено, що зростання безробіття на 1 п.п. збільшує кількість біженців на 0,269 млн осіб. Таким чином, ринок праці є ключовим фактором міграційних процесів. Зазначимо, що $\beta_0 = 1,25$ відображає базовий рівень міграції за умов нульових значень пояснювальних змінних. Отримані результати узгоджуються з економічною теорією та емпіричними дослідженнями, що підтверджує адекватність моделі: (1) правильні знаки коефіцієнтів (економічна узгодженість); (2) логічна інтерпретованість; (3) відсутність мультиколінеарності (за змістовним аналізом); (4) модель відображає структурну залежність, а не лише статистичну кореляцію.

Інтерпретація отриманих результатів дає підстави стверджувати, що економічні чинники відіграють визначальну роль у формуванні міграційних потоків у середньо- та довгостроковій перспективі. Зокрема, зростання безробіття на 1 п.п. супроводжується збільшенням кількості біженців приблизно на 0,27 млн осіб, тоді як покращення економічної динаміки стимулює процеси повернення населення.

Проведений параметричний аналіз (табл. 1) дозволив змодельовати можливі сценарії розвитку ситуації. У разі прискореного економічного відновлення та зниження безробіття прогнозується суттєве скорочення масштабів вимушеної міграції та активізація репатріаційних процесів. Натомість, у випадку погіршення економічної ситуації можливе формування нових хвиль міграції, що посилюватиме соціально-економічні та безпекові ризики як для України, так і для країн-реципієнтів.

Таблиця 1

Результати параметричного аналізу залежності кількості вимушених мігрантів від макроекономічних показників та оцінювання чутливості моделі

№ з/п	Сценарій розвитку ситуації	Модель	Очікувані результати
1.	Сценарій економічного відновлення	$GDP=+6\%$; $Unemployment=12\%$ $Refugees \approx 1,25 - 0,0055 \cdot 6 + 0,269 \cdot 12 \approx 4,5$ млн. осіб	Суттєве скорочення міграційних потоків
2.	Кризовий сценарій	$GDP=-5\%$; $Unemployment=25\%$ $Refugees \approx 1,25 - 0,0055 \cdot (-5) + 0,269 \cdot 25 \approx 8,0$ млн. осіб	Ризики повернення до критично високих значень міграційних потоків 2022 р.
3.	Стабілізаційний сценарій	$GDP=+3\%$; $Unemployment=15\%$ $Refugees \approx 1,25 - 0,0055 \cdot 3 + 0,269 \cdot 15 \approx 5,2$ млн. осіб	Відповідає поточній тенденції поступового зниження міграційних потоків

Таким чином, результати емпіричного дослідження підтверджують, що вимушена міграція в Україні у 2022–2025 рр. трансформується з кризового явища у довгостроковий структурний фактор, який суттєво впливає на національну безпеку. На підставі проведених емпіричних досліджень встановлено, що найбільш вагомими детермінантами міграційних процесів в Україні є такі економічні показники, як рівень безробіття та динаміка ВВП, що обумовлює необхідність інтеграції міграційної політики у систему стратегічного управління економічною та національною безпекою держави. Отримані результати дозволяють констатувати, що вимушена міграція має економічно детермінований характер. При цьому основним домінуючим фактором виступає ринок праці, а економічне відновлення являється основним інструментом стримування міграції. Запропонована модель може бути використана для прогнозування міграційних потоків у системі публічного управління.

З урахуванням отриманих результатів доцільно запропонувати певні напрями вдосконалення державної політики. Зокрема, у сфері міграційного права необхідно здійснити гармонізацію національного законодавства із нормами міжнародного та європейського права, удосконалити правовий статус внутрішньо переміщених осіб із урахуван-

ням довгострокового характеру їх перебування, запровадити гнучкі правові механізми реагування на кризові міграційні хвилі, а також посилити гарантії захисту прав мігрантів при одночасному забезпеченні національної безпеки.

Що стосується сфери публічного управління, то тут доцільно запровадити інтегровану систему управління міграційними процесами на основі міжвідомчої координації, стимулювати розвиток цифрових інструментів обліку, моніторингу та прогнозування міграції, сформувати системи стратегічного планування повернення та реінтеграції громадян, а також посилити інституційну спроможності органів влади на центральному та місцевому рівнях. Не менш важливим залишається потреба у стимулюванні зайнятості населення та розвитку підприємництва серед ВПО, а також реалізація програм відновлення людського капіталу, створення умов для повернення кваліфікованих кадрів та розвиток регіональних ринків праці з урахуванням міграційних потоків.

У сфері національної безпеки виникає необхідність інтеграції міграційної політики у систему стратегічного планування національної безпеки із урахуванням міграційних ризиків при розробленні державних стратегій. Водночас, необхідним виявляється посилення аналітичної складової у сфері прогнозування міграційних процесів та розвиток міжнародного співробітництва у сфері управління міграцією.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме формуванню адаптивної, безпеково орієнтованої та людиноцентрованої системи міграційної політики, здатної ефективно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати довгострокову стабільність соціально-економічних систем.

IV. ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що вимушена міграція розглядається як багатовимірне соціально-економічне й правове явище, яке безпосередньо впливає на стан національної безпеки в умовах сучасних трансформацій. Узагальнення теоретичних підходів, аналіз сучасних викликів у сфері міграційного права та публічного управління, а також результати емпіричного дослідження дали змогу встановити, що вимушена міграція в Україні в умовах повномасштабної війни набула системного характеру та

трансформувалася з тимчасового кризового явища у довгостроковий структурний фактор, який визначає демографічну динаміку, функціонування ринку праці та соціальну стабільність держави. Масштаби переміщення населення у 2022–2025 рр. засвідчують наявність стійкої тенденції до часткової стабілізації, проте збереження значної кількості мігрантів за межами країни і внутрішньо переміщених осіб формує нові виклики для державної політики.

У процесі дослідження доведено, що вимушена міграція має безпосередній вплив на основні складові національної безпеки, зокрема:

- *економічну*, вплив якої проявляється через втрату трудового потенціалу, зниження податкової бази та структурні дисбаланси на ринку праці;
- *соціальну*, дестабілізуючий вплив якої обумовлює зростання навантаження на системи соціального захисту, ризики соціальної напруги та нерівності;
- *демографічну*, що спричинює депопуляцію, старіння населення та зміну структури домогосподарств;
- *інституційну*, що проявляється через підвищені вимоги до спроможності органів публічного управління реагувати на кризові ситуації.

За результатами економетричного моделювання підтверджено, що міграційні процеси значною мірою детермінуються економічними чинниками, зокрема рівнем безробіття та динамікою ВВП. Встановлено, що погіршення ситуації на ринку праці є основним чинником вимушеної міграції, тоді як економічне відновлення виступає стримуючим фактором та стимулює процеси повернення населення, що дозволяє обґрунтувати доцільність інтеграції міграційної політики у систему економічної безпеки держави.

Поряд із цим, виявлено, що сучасні виклики міграційного права пов'язані з необхідністю адаптації правових норм до умов масових і тривалих переміщень населення, посиленням ролі міжнародно-правових механізмів захисту мігрантів та внутрішньо переміщених осіб, а також забезпеченням балансу між безпековими інтересами держави та дотриманням прав людини. Чинна система правового регулювання потребує більшої гнучкості, узгодженості та орієнтації на кризове управління. Водночас визначено, що система публічного управління у сфері міграції має трансформуватися від реактивної моделі до про-

активної, що передбачає стратегічне планування, використання аналітичних інструментів прогнозування та посилення міжвідомчої координації. Ефективне управління міграційними процесами є вагомим передумовою зміцнення національної безпеки та забезпечення соціально-економічної стійкості держави.

Ефективне управління вимушеною міграцією є основним чинником забезпечення національної безпеки та стійкого розвитку держави. Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні економетричних моделей із урахуванням безпекових, інституційних та міжнародних факторів, а також у проведенні порівняльного аналізу міграційних процесів у різних країнах з метою розроблення ефективних механізмів публічного управління та зміцнення національної безпеки.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Блюк Н. (2022). Деякі питання вимушеної міграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. Т. 9. № 3(35). С. 264–269. URL: <https://doi.org/10.23939/law2022.35.264>
2. Державна служба статистики України (2026). Динаміка та структурні зміни ВВП України у 2022–2025 роках. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/dynamika-ta-strukturni-zminy-vvp-ukrayiny-u-2022-2025-rokakh>
3. Макачук А. В. (ред.) (2025). Статистичний щорічник України за 2024 рік. Київ: Державна служба статистики України. 273 с.
4. Теслюк Я. (2024). Вимушена міграція у сфері міжнародного права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. Т. 11. № 4(44). С. 274–282. URL: <https://doi.org/10.23939/law2024.44.274>
5. Tymbaliuk M., Blikhar M., Sirant M. et al. (2023). Economic and legal regulation of International Migration: Financial and Economic Cooperation of countries under military factors. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. Vol. 6(53). pp. 552–559. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.6.53.2023.4246>
6. Eurostat (2024). Over 4.3 million people under temporary protection. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240208-1?utm_source=chatgpt.com
7. Eurostat (2025). Migration to and from the EU. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_to_and_from_the_EU
8. Eurostat (2025). Temporary protection for persons fleeing Ukraine — monthly statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics
9. Gerasymenko Ye., Zadyraka N., Georgiievskia V. et al. (2025). Status of Refugees and International Protection Seekers: Administrative-Legal and Socio-Communicative Aspects. *Journal Cita Hukum*. Vol. 13(1). pp. 1–16. URL: <https://journal.uinjkt.ac.id/citahukum/article/view/44664>
10. ILO (2022). Nearly 5 million jobs have been lost in Ukraine since the start of the Russian aggression, says ILO. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_844625/lang-en/index.htm

11. ILO (2022). The impact of the Ukraine crisis on the World of Work: Initial assessments 2022. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/documents/briefingnote/wcms_844295.pdf
12. ІОМ (2023). Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 14 – жовтень 2023 р. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R14_Displacement_ENG-UKR.pdf?iframe=true
13. ІОМ (2024). Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 18 – жовтень 2024 р. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Ukraine_GPS_Internal%20Displacement%20Report_R18_October_2024_UA.pdf
14. ІОМ (2025). Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 19 – січень 2025 р. URL: https://dtm.iom.int/dtm_download_track/74531?file=1&type=node&id=50116
15. ІОМ (2026). Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 22 – січень 2026 р. URL: https://dtm.iom.int/dtm_download_track/91486?file=1&type=node&id=61206
16. Quinn S., Ruiz I. (2022). Forced migration: evidence and policy challenges. *Oxford Review of Economic Policy*. Vol. 38(3). pp. 403–413. URL: <https://doi.org/10.1093/oxrep/grac025>

REFERENCES

1. Blyok N. (2022). Deyaki pytannya vymushenoyi mihratsiyi vnutrishno peremishchenykh osib v Ukrayini [Some issues of forced migration of internally displaced persons in Ukraine]. *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Series: «Legal Sciences»*. Vol. 9. No. 3(35). pp. 264–269. URL: <https://doi.org/10.23939/law2022.35.264> [in Ukrainian].
2. Eurostat (2024). Over 4.3 million people under temporary protection. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240208-1?utm_source=chatgpt.com
3. Eurostat (2025). Migration to and from the EU. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_to_and_from_the_EU
4. Eurostat (2025). Temporary protection for persons fleeing Ukraine — monthly statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Temporary_protection_for_persons_fleeing_Ukraine_-_monthly_statistics
5. Gerasymenko Ye., Zadyraka N., Georgiievskaya V. et al. (2025). Status of Refugees and International Protection Seekers: Administrative-Legal and Socio-Communicative Aspects. *Journal Cita Hukum*. Vol. 13(1). pp. 1–16. URL: <https://journal.uinjkt.ac.id/citahukum/article/view/44664>
6. Makarchuk A. V. (ed.) (2025). Statystychnyy shchorichnyk Ukrainy za 2024 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2024]. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. 273 p. [in Ukrainian].
7. ILO (2022). Nearly 5 million jobs have been lost in Ukraine since the start of the Russian aggression, says ILO. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_844625/lang--en/index.htm
8. ILO (2022). The impact of the Ukraine crisis on the World of Work: Initial assessments 2022. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/documents/briefingnote/wcms_844295.pdf
9. ІОМ (2023). Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 14 – жовтень 2023 р. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R14_Displacement_ENG-UKR.pdf?iframe=true

10. IOM (2024). Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 18 – жовтень 2024 р. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Ukraine_GPS_Internal%20Displacement%20Report_R18_October_2024_UA.pdf
11. IOM (2025). Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 19 – січень 2025 р. URL: https://dtm.iom.int/dtm_download_track/74531?file=1&type=node&id=50116
12. IOM (2026). Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 22 – січень 2026 р. URL: https://dtm.iom.int/dtm_download_track/91486?file=1&type=node&id=61206
13. Quinn S., Ruiz I. (2022). Forced migration: evidence and policy challenges. *Oxford Review of Economic Policy*. Vol. 38(3). pp. 403–413. URL: <https://doi.org/10.1093/oxrep/grac025>
14. State Statistics Service of Ukraine (2026). Dynamika ta strukturni zminy VVP Ukrainy u 2022–2025 rokakh [Dynamics and structural changes of Ukraine's GDP in 2022–2025]. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/dynamika-ta-strukturni-zminy-vvp-ukrayiny-u-2022-2025-rokakh> [in Ukrainian].
15. Teslyuk Ya. (2024). Forced migration in the sphere of international law. *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Series: «Legal Sciences»*. Vol. 11. No. 4(44). pp. 274–282. URL: <https://doi.org/10.23939/law2024.44.274> [in Ukrainian].
16. Tsymbaliuk M., Blikhar M., Sirant M. et al. (2023). Economic and legal regulation of International Migration: Financial and Economic Cooperation of countries under military factors. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. Vol. 6(53). pp. 552–559. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4246>

ПРАВОВА ВИЗНАЧЕНІСТЬ СТАТУСУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

LEGAL CERTAINTY OF THE STATUS OF THE STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE AS A SPECIAL-PURPOSE LAW ENFORCEMENT AGENCY

Петро Кучерявий¹

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького (вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29001)

Petro Kucheriavyi

Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine (46, Shevchenko Str., Khmelnytskyi, 29001)

Отримано: 31.03.2026. Затверджено: 19.05.2026. Опубліковано: 31.05.2026.

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено науково-правовий аналіз правового статусу Державної прикордонної служби України (ДПСУ) як правоохоронного органу спеціального призначення в контексті сучасних безпекових викликів та потреби вдосконалення нормативного регулювання її діяльності. Акцентовано увагу на тому, що чинний Закон України «Про Державну прикордонну службу України» закріплює статус прикордонної служби, проте не містить повноцінного юридичного визначення цього органу як інституції, обмежуючись переважно структурно-організаційною характеристикою. Така законодавча невизначеність ускладнює однозначне тлумачення місця ДПСУ в системі сектору безпеки і оборони, створює прогалини у правозастосуванні та негативно впливає на ефективність міжвідомчої взаємодії з іншими суб'єктами правоохоронної діяльності. Обґрунтовано необхідність розмежування поняття ДПСУ та її організаційної структури

¹ здобувач вищої освіти; orcid 0009-0002-4247-9649, e-mail: kuceravijpetro216@gmail.com

відповідно до вимог законодавчої техніки, а також доцільність закріплення дефініції ДПСУ в окремій статті профільного закону. Особливу увагу приділено доктринальним підходам до розуміння категорії «правоохоронний орган спеціального призначення», яка активно використовується у законодавстві, проте залишається недостатньо унормованою та неоднозначною у науковій літературі. На підставі позицій науковців визначено ключові ознаки органів спеціального призначення, зокрема специфічність завдань у сфері національної безпеки, особливі умови діяльності, підвищені вимоги до персоналу та функціональну спеціалізацію. Зроблено висновок про необхідність подальшого вдосконалення законодавчого регулювання статусу ДПСУ з метою забезпечення правової визначеності, ефективного виконання прикордонних функцій та формування належної моделі демократичного контролю у сфері національної безпеки.

Ключові слова: прикордонна служба; правовий статус; правоохоронний орган; орган спеціального призначення; правова визначеність.

ABSTRACT

This article provides a scientific and legal analysis of the legal status of the State Border Guard Service of Ukraine as a specialized law enforcement agency in the context of contemporary security challenges and the need to improve the regulatory framework governing its activities. The focus is on the fact that the current Law of Ukraine "On the State Border Guard Service of Ukraine" establishes the status of the border guard service but does not provide a comprehensive legal definition of this body as an institution, limiting itself primarily to structural and organizational characteristics. Such legislative ambiguity complicates the unambiguous interpretation of the State Border Guard Service of Ukraine's place within the security and defense sector, creates gaps in law enforcement, and negatively impacts the effectiveness of interagency cooperation with other law enforcement entities. The necessity of distinguishing the concept of the State Border Guard Service and its organizational structure in accordance with the requirements of legislative drafting is substantiated, as is the advisability of enshrining the definition of the State Border Guard Service in a separate article of the relevant law. Particular attention is paid to doctrinal approaches to understanding the category of "special-purpose law enforcement agency," which is actively used in legislation but remains insufficiently standardized and ambiguous in the academic literature. Based on the views of scholars, the key characteristics of special-purpose agencies have been identified, including the specificity of tasks in the field of national security, special operating conditions, heightened requirements for personnel, and functional specialization. The conclusion is drawn that further improvement of the legislative regulation of the status of the State Border Guard Service of Ukraine is necessary to ensure legal certainty, the effective performance of border functions, and the establishment of an appropriate model of democratic control in the field of national security.

Key words: border guard service; legal status; law enforcement agency; special-purpose body; legal certainty.

I. ВСТУП

Становлення України як правової держави в умовах триваючих безпекових викликів зумовлює підвищені вимоги до нормативної визначеності органів, які виконують правоохоронні та безпекові функції. Охорона державного кордону, протидія транскордонній злочинно-

сті, реагування на міграційні та воєнні ризики, забезпечення суверенітету й територіальної цілісності потребують не лише ресурсного посилення відповідних інституцій, а насамперед — чіткого правового конструювання їхнього статусу, компетенції та місця в системі публічної влади. У цьому контексті Державна прикордонна служба України (Держприкордонслужба) посідає ключову роль як суб'єкт, діяльність якого поєднує елементи правоохоронної, безпекової та адміністративно-управлінської функцій держави.

Водночас у чинному правовому регулюванні зберігається концептуальна проблема: законодавче закріплення статусу Держприкордонслужби як «правоохоронного органу спеціального призначення» не супроводжується належним дефінітивним оформленням цієї інституції. Наявна конструкція фактично підміняє юридичне визначення органу переліком його структурних елементів і організаційних характеристик. Такий підхід створює дефіцит правової визначеності на рівні базової категорії, що є критичним для сфери, де компетенційні межі органу безпосередньо впливають на реалізацію владних повноважень, застосування примусових заходів, доступ до спеціальних засобів і зброї, а також на права та свободи людини.

Недостатність нормативної дефініції має низку системних наслідків. По-перше, ускладнюється однозначне позиціонування Держприкордонслужби в архітектоніці сектору безпеки і оборони та в системі органів виконавчої влади, що знижує якість законодавчої узгодженості й управлінської підзвітності. По-друге, виникають передумови для функціонального накладання компетенцій і дублювання повноважень із суміжними суб'єктами, особливо у сферах протидії організованих злочинності, контролю міграційних процесів, забезпечення режимів у прикордонних районах. По-третє, фрагментарність понятійного апарату послаблює ефективність міжвідомчої координації в умовах кризових ситуацій і швидкозмінних загроз, коли правова визначеність компетенції та процедур має вирішальне значення.

Окремою площиною проблеми є відсутність уніфікованого й нормативно визначеного змісту категорії «правоохоронний орган спеціального призначення». Її активне використання в законодавстві поєднується з багатозначністю тлумачень у доктрині та неоднаковістю практичного застосування. Це створює методологічний бар'єр для системного правового аналізу: без визначених критеріїв спеці-

ального призначення неможливо забезпечити сталість класифікації таких органів, коректність законодавчої техніки та прозорість демократичного контролю. У результаті виникає дисбаланс між підвищеною суспільною значущістю прикордонної безпеки та рівнем нормативної деталізації правового статусу органу, який її забезпечує.

З огляду на зазначене, наукове дослідження правового статусу Держприкордонслужби є необхідним не лише для уточнення понятійного апарату адміністративного права, а й для підвищення якості нормативного регулювання в секторі безпеки, де помилки законодавчої конструкції мають критичні наслідки для ефективності державної політики та захисту прав людини. Особливої актуальності це набуває в умовах воєнного стану та інтенсифікації транскордонних ризиків, коли управлінські рішення й правоохоронні заходи мають спиратися на чітко визначені правові підстави, межі компетенції та процедури.

Окремі аспекти розкриття змісту категорії «правовий статус» були предметом наукового аналізу у працях таких дослідників, як: Ю. Битяк, К. Волинка, В. Копейчиков, І. Литвин, Н. Орловська, Н. Матузов, А. Малько, О. Скакун та ін. Водночас у спеціалізованій літературі В. Зьолкою, Р. Ляшуком, А. Мотою, В. Хомою здійснювалися спроби дослідження правового статусу ДПСУ. Проте слід враховувати, що прикордонне відомство перебуває у стані постійного реформування та інституційного розвитку, що зумовлює необхідність подальшого поглибленого осмислення сутності зазначеного поняття у контексті діяльності Держприкордонслужби. Саме це обґрунтовує актуальність даної статті та її наукову значущість.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою статті є комплексне обґрунтування необхідності уточнення нормативного визначення Держприкордонслужби як правоохоронного органу спеціального призначення, а також вироблення концептуальних підходів до удосконалення законодавчої техніки в частині розмежування поняття інституції та її організаційної структури. Досягнення цієї мети передбачає: виявлення дефінітивних прогалин у чинному законі; аналіз наслідків такої невизначеності для правозастосування та управлінської практики; формулювання критеріїв, які мають характеризувати спеціальне призначення правоохоронного органу; обґрунтування напрямів законодавчого вдосконалення.

Наукова новизна дослідження полягає у формуванні аргументованого підходу до нормативного закріплення дефініції «Державна прикордонна служба України» як інституції з одночасним концептуальним розмежуванням дефініції та структурно-організаційного опису, а також у пропозиції щодо конкретизації змісту категорії «правоохоронний орган спеціального призначення» через систему юридично значущих критеріїв. Запропоновані положення спрямовані на підвищення рівня правової визначеності, усунення потенційних колізій і дублювання повноважень та посилення інституційної спроможності Держприкордонслужби в реалізації її функцій у сфері прикордонної безпеки.

Методологічну основу даного дослідження становить сукупність загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, застосування яких забезпечило комплексний аналіз правового статусу Держприкордонслужби як правоохоронного органу спеціального призначення та виявлення проблем нормативної визначеності її інституційної природи.

Передусім у роботі використано діалектичний метод пізнання, що дозволив розглянути статус Держприкордонслужби як динамічну правову категорію, яка формується під впливом сучасних безпекових викликів, трансформації сектору безпеки і оборони та розвитку адміністративно-правового регулювання. Завдяки цьому підходу обґрунтовано, що правова визначеність статусу прикордонної служби є необхідною умовою ефективного функціонування державних інституцій у сфері національної безпеки. Ключове значення у дослідженні мав формально-юридичний метод, який застосовано для аналізу положень Закону України «Про Державну прикордонну службу України», зокрема статті 6, що закріплює статус служби як правоохоронного органу спеціального призначення. Використання цього методу дозволило встановити дефінітивні прогалини законодавства, виявити відсутність повноцінного юридичного визначення Держприкордонслужби як інституції публічної влади та оцінити відповідність нормативного викладу вимогам законодавчої техніки.

Для уточнення змісту категорій «правоохоронний орган» та «орган спеціального призначення» застосовано метод доктринального (концептуального) аналізу, який дав змогу систематизувати наукові підходи до визначення спеціалізованих правоохоронних структур, окреслити

їх ключові ознаки та обґрунтувати необхідність нормативного унормування відповідних понять у законодавстві України.

З метою дослідження місця Держприкордонслужби в системі органів сектору безпеки і оборони використано системно-структурний метод, що дозволив розглядати прикордонну службу як елемент цілісного механізму публічного управління у сфері національної безпеки, який поєднує правоохоронні, адміністративно-управлінські та оборонні функції. Це сприяло формуванню комплексного бачення її компетенційних меж та інституційної ролі.

У роботі також застосовано метод функціонального аналізу, завдяки якому визначено специфіку завдань Держприкордонслужби у сфері охорони державного кордону, протидії транскордонній злочинності, забезпечення прикордонної безпеки та участі в обороні держави. Такий підхід дозволив відмежувати прикордонну службу від інших суб'єктів правоохоронної діяльності та обґрунтувати її спеціальне призначення.

Для формування пропозицій щодо вдосконалення законодавства використано метод правового моделювання, що забезпечив розробку проектної дефініції Держприкордонслужби як правоохоронного органу спеціального призначення, а також обґрунтування необхідності редакційного розмежування нормативного визначення служби та опису її організаційної структури.

Таким чином, застосування зазначених методів забезпечило наукову обґрунтованість дослідження, дозволило виявити дефінітивну невідзначеність правового статусу Держприкордонслужби, сформулювати доктринальні висновки щодо її інституційної природи та запропонувати напрями вдосконалення нормативного регулювання діяльності прикордонної служби в умовах сучасних безпекових загроз.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Правовий статус ДПСУ законодавчо визначено як статус правоохоронного органу спеціального призначення. Відповідне положення закріплено у статті 6 Закону України «Про Державну прикордонну службу України»¹. Формально таке нормативне закріплення дозво-

¹ Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/661-15>

ляє віднести службу до системи правоохоронних інституцій держави, проте воно не забезпечує достатнього рівня концептуальної визначеності щодо її правової природи, функціонального призначення та інституційної ролі у структурі сектору безпеки і оборони.

Особливість Держприкордонслужби полягає в тому, що її діяльність має комплексний характер: вона одночасно реалізує правоохоронні, безпекові, адміністративно-управлінські та оборонні функції, що зумовлює підвищені вимоги до нормативної деталізації її статусу. У сучасних умовах збройної агресії, посилення транскордонних загроз, активізації незаконної міграції та організованої злочинності прикордонна безпека набуває стратегічного значення. Саме тому, правова визначеність статусу органу, який забезпечує охорону державного кордону, виступає не лише теоретичним питанням адміністративного права, а й практичною передумовою ефективної державної політики.

Разом із тим аналіз положень профільного закону дає підстави стверджувати, що законодавець фактично не сформулював повноцінного юридичного визначення Держприкордонслужби як державної інституції. Закон лише побічно згадує про службу, переважно у зв'язку з описом її організаційної побудови та структурних компонентів. Зокрема, у частині третій статті 6 встановлено, що центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері охорони державного кордону, його територіальні органи та інші підрозділи Держприкордонслужби є юридичними особами, мають печатки із зображенням Державного Герба України, рахунки у банківських установах, у тому числі в іноземній валюті¹.

Такі характеристики засвідчують організаційну самостійність елементів системи Держприкордонслужби та їхню функціональну автономію в межах публічного управління. Водночас, вони не розкривають сутнісних ознак Держприкордонслужби як правоохоронного органу, не визначають її основного призначення, принципів діяльності, компетенційних меж та місця у системі органів державної влади. У цьому проявляється ключова дефінітивна прогалина, яка полягає в тому, що законодавець описує зовнішню організаційну оболонку служби, але не формулює її понятійного ядра.

¹ Там само.

Формулювання, яке міститься у законі (*«Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення і має таку загальну структуру...»*), не відповідає вимогам класичної юридичної дефініції. Воно є радше структурно-описовою конструкцією, ніж понятійним визначенням. Закон не пояснює, які саме завдання становлять основу діяльності служби, які функції є визначальними, а також у чому полягає специфіка її правового статусу порівняно з іншими суб'єктами правоохоронної діяльності.

З позицій законодавчої техніки дефініція державного органу повинна відображати принаймні три ключові компоненти:

- його місце у системі публічної влади;
- функціональне призначення;
- основні напрями компетенції.

Відсутність таких елементів у профільному законі породжує правову невизначеність, яка має не лише теоретичні, але й прикладні наслідки. Адже у сфері прикордонної діяльності реалізація владних повноважень нерозривно пов'язана із застосуванням адміністративного примусу, обмеженням свободи пересування, здійсненням контролю, оперативно-службовими заходами. У таких умовах нечіткість правового статусу органу створює ризики колізій компетенції та порушення принципу пропорційності державного втручання.

З наукової точки зору, така дефінітивна невизначеність породжує низку негативних наслідків. По-перше, вона ускладнює чітку класифікацію Держприкордонслужби в системі сектору безпеки і оборони України, що особливо актуально в умовах трансформації державної безпекової політики. По-друге, відсутність однозначного нормативного визначення послаблює ефективність міжвідомчої взаємодії Держприкордонслужби з іншими органами, зокрема Національною поліцією, Службою безпеки України, Збройними силами України, прокуратурою. По-третє, фрагментарність понятійного апарату створює ризики правової невизначеності у правозастосуванні, що суперечить принципу верховенства права як базовій засаді демократичного врядування.

З огляду на це, доцільним, на нашу думку, є законодавче закріплення визначення ДПСУ в окремій нормі (наприклад, у статті 1 профільного закону), як це властиво ключовим інституціям публічної влади. Така дефініція повинна відображати функціональне призначення служби, її місце в системі органів виконавчої влади, завдання

у сфері охорони державного кордону, протидії транскордонній злочинності та забезпечення національної безпеки. Водночас статтю 6 доцільно редакційно спрямувати саме на визначення організаційної структури Держприкордонслужби, що відповідатиме логіці правотворення та вимогам законодавчої техніки.

Проблема нормативного визначення Держприкордонслужби неодноразово підкреслювалася в доктрині адміністративного права. Так, зокрема, М. О. Король пропонує розглядати Держприкордонслужби як централізовану систему органів і підрозділів, які функціонують у масштабах усієї держави та виконують спільну функцію — забезпечення недоторканності державного кордону, захисту територіальної цілісності, національної безпеки на прикордонних рубежах, а також реалізації суверенних прав України у виключній (морській) економічній зоні¹.

Таким чином, вважаємо за необхідне надати власне визначення поняття Держприкордонслужби: *Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, що функціонує у системі Міністерства внутрішніх справ України та здійснює комплекс завдань, пов'язаних з охороною і захистом державного кордону, забезпеченням прикордонної безпеки, протидією транскордонній злочинності, участю в обороні держави, а також реалізацією державної політики у сфері охорони державного кордону, гарантування суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки України як на кордоні, так і у межах виключної (морської) економічної зони.*

У зв'язку з викладеним, доцільним видається внесення відповідних змін до законодавства, а саме: по-перше, доповнення статті 1 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» окремою нормою, якою термін «Державна прикордонна служба України» визначатиметься як правоохоронний орган спеціального призначення у системі МВС, що виконує завдання з охорони державного кордону, забезпечення прикордонної безпеки, протидії транскордонним загрозам, участі в обороні держави та реалізації державної політики у відповідній сфері. По-друге, з метою дотримання вимог законодавчої техніки

¹ Король М. О. (2011). Адміністративно-правове регулювання системи Державної прикордонної служби України. *Форум права*. № 2. С. 446–450. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_2_69.pdf

та розмежування поняття інституції й опису її організаційної побудови, пропонується редакційно уточнити статтю 6, замінивши формулювання *«Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення і має таку загальну структуру...»* на конструкцію *«Організаційна структура Державної прикордонної служби України включає...»*, що забезпечить чіткість і логічну послідовність нормативного викладу.

Окремого наукового аналізу потребує і законодавчий термін «правоохоронний орган спеціального призначення», який використовується щодо Держприкордонслужби. Його зміст залишається недостатньо визначеним, оскільки в законодавстві України відсутнє уніфіковане поняття як *«правоохоронного органу»*, так і *«органу спеціального призначення»*. Це створює доктринальні дискусії та ускладнює систематизацію правоохоронної системи загалом.

У науковій літературі підкреслюється, що категорія *«спеціальне призначення»* повинна мати не декларативний, а юридично змістовний характер. Її застосування має ґрунтуватися на чітких критеріях, які дозволяють відмежувати органи спеціального призначення від загально-правоохоронних інституцій. В іншому випадку законодавче використання цього терміну перетворюється на формальну характеристику без належного нормативного наповнення.

На думку М. О. Король, спеціальне призначення правоохоронного органу повинно визначатися через низку ознак, серед яких ключовими є: специфічність покладених завдань, особливі умови проходження служби, обмежений доступ до неї, високі вимоги до професійної підготовки персоналу, а також безпосередній зв'язок із забезпеченням національної безпеки¹. Таким чином, орган спеціального призначення відрізняється не лише сферою діяльності, а й особливим правовим режимом функціонування, підвищеним рівнем відповідальності та специфічними вимогами до кадрового складу.

Зазначені критерії мають принципове значення для розуміння правової природи Держприкордонслужби. Прикордонна служба здійснює діяльність у специфічних умовах — у прикордонних районах, на мор-

¹ Король М. О., Демчик Н. П. (2020). Нормативно-правове регулювання місця Державної прикордонної служби України в механізмі держави. *Visegrad Journal on Human Rights*. No. 6(1). pp. 329–334.

ських ділянках державного кордону, у пунктах пропуску, а в умовах воєнного стану — також у зоні бойових дій або в районах підвищеної безпекової загрози. Саме ці обставини зумовлюють необхідність нормативного уточнення її статусу як органу спеціального призначення, адже функціонування Держприкордонслужби пов'язане з виконанням завдань, що виходять за межі класичної моделі поліцейської діяльності.

У працях С. М. Ківалова акцентується функціональний підхід до класифікації правоохоронних органів, де спеціалізовані структури, зокрема Держприкордонслужба, відмежовуються від загально-правоохоронних інституцій за характером компетенції та завдань¹. Такий підхід дозволяє розглядати прикордонну службу як суб'єкта, що виконує не лише правоохоронні функції, але й функції державної безпеки, які мають стратегічний характер.

Водночас слід зауважити, що відсутність у законодавстві чіткого визначення поняття *«правоохоронний орган спеціального призначення»* створює ситуацію, коли різні інституції можуть бути віднесені до цієї категорії без єдиних критеріїв. Це ускладнює питання підзвітності, контролю, розмежування компетенції та взаємодії між суб'єктами сектору безпеки. В умовах гібридних загроз та транснаціональної злочинності така невизначеність може мати практичні наслідки у вигляді дублювання повноважень або навпаки — утворення «сірих зон» відповідальності.

Науковцями справедливо підкреслюється на певній відокремленості правоохоронних органів у системі державних органів залежно від їхніх конкретних функцій та призначення в механізмі охорони права². Саме тому і є підстави відокремити і Держприкордонслужбу як особливий інституційний сегмент, що поєднує риси правоохоронного органу та органу безпеки, а тому потребує спеціального нормативного підходу до визначення її статусу.

Таким чином, наявні підстави стверджувати, що категорія *«правоохоронний орган спеціального призначення»* потребує подальшого

¹ Ківалов С. В., Біла Л. Р. (2002). Адміністративне право України: навч.-метод. посіб. (2-ге вид., перероб. і доп.). Одеса: Юридична література. 312 с.

² Голодник Ю. (2023). Правоохоронні органи в механізмі забезпечення прав і свобод громадян та безпеки держави. *Юридичний вісник*. 2023. № 3. С. 106–112. URL: <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2023.13>

нормативного вдосконалення, а статус Держприкордонслужби — чіткого законодавчого визначення. Запровадження уніфікованих дефініцій і критеріїв спеціального призначення сприятиме підвищенню рівня правової визначеності, уникненню дублювання повноважень та формуванню ефективної моделі взаємодії правоохоронних структур у сучасних умовах гібридних загроз і збройної агресії.

У цьому контексті доцільним видається закріплення в законодавстві не лише поняття Держприкордонслужби, але й базових ознак, які характеризують її як орган спеціального призначення. Такий підхід забезпечить:

- системність правового регулювання сектору безпеки і оборони;
- однозначність компетенційних меж Держприкордонслужби;
- підвищення ефективності міжвідомчої координації;
- відповідність принципу правової визначеності як складової верховенства права.

Окрім того, законодавче уточнення статусу Держприкордонслужби має значення і для забезпечення демократичного контролю за діяльністю органів спеціального призначення. У правовій державі інституції, які наділені правом застосування примусу та виконують завдання у сфері національної безпеки, повинні функціонувати в умовах прозорості, чітко визначеної компетенції та підзвітності суспільству. Саме тому, нормативна визначеність статусу прикордонної служби є не лише організаційним питанням, а й важливим елементом гарантування прав людини та забезпечення балансу між безпекою і свободою.

Отже, Державна прикордонна служба України становить особливий сегмент публічної влади, покликаний діяти в умовах підвищених безпекових ризиків. Її правовий статус має бути унормований на засадах системності, прозорості, відповідності міжнародним стандартам та вимогам демократичного контролю, що забезпечить ефективність діяльності служби та її підзвітність у межах правової держави.

Важливо підкреслити, що проблема нормативної невизначеності статусу Держприкордонслужби має не лише теоретико-доктринальний характер, а й безпосередньо пов'язана із якістю законодавчого регулювання у сфері національної безпеки. У сучасній правовій державі дефінітивна чіткість виступає однією з базових вимог законодавчої техніки, оскільки саме через нормативні визначення забезпечується

однозначність правозастосування, передбачуваність діяльності органів публічної влади та недопущення довільного розширення компетенції.

Юридична конструкція, за якої ключовий суб'єкт сектору безпеки визначається лише через загальну вказівку на його «спеціальне призначення» без розкриття змісту цього поняття, не відповідає принципу правової визначеності. Відсутність чіткої дефініції створює ситуацію, коли правовий статус органу залежить від розширювального тлумачення, що може змінюватися залежно від управлінської практики або політичного контексту. У сфері прикордонної безпеки, де орган здійснює контрольні, адміністративно-примусові та оперативно-службові заходи, така невизначеність є особливо небезпечною, оскільки впливає на баланс між інтересами державної безпеки та гарантіями прав і свобод людини.

Крім того, дефінітивна прогалина у законодавстві щодо Держприкордонслужби негативно впливає на ефективність формування єдиної державної політики у сфері прикордонної безпеки. Умови воєнного стану, гібридні загрози, зростання транскордонної злочинності об'єктивно потребують не лише посилення функціональних можливостей служби, але й нормативного уточнення її ролі як інституції, що виконує стратегічні завдання в межах сектору безпеки і оборони. Відсутність такого уточнення ускладнює інтеграцію Держприкордонслужби в загальну систему координації державних органів, а також створює ризики дублювання або конкуренції компетенцій між суміжними суб'єктами.

Особливої актуальності набуває питання розмежування правоохоронної та безпекової складової діяльності Держприкордонслужби. Прикордонна служба виконує функції, які виходять за межі класичного правоохоронного реагування, оскільки пов'язані із захистом державного суверенітету, оборонними завданнями, участю у забезпеченні режиму воєнного стану, протидією загрозам національній безпеці на державному кордоні. Саме тому її статус має бути визначений не лише як формально правоохоронний, але й як інституційно безпековий, що потребує спеціального нормативного підходу.

У цьому контексті законодавче закріплення поняття Держприкордонслужби та уточнення критеріїв *«спеціального призначення»* дозволить забезпечити системність правового регулювання, підвищити прозорість компетенції органу та створити належні умови для демо-

кратичного контролю. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку європейських моделей сектору безпеки, у яких органи, наділені спеціальними повноваженнями, функціонують виключно в межах чітко визначеного нормативного мандату, що мінімізує ризики правової невизначеності та підвищує довіру суспільства до інституцій державної влади.

Таким чином, удосконалення законодавчого визначення статусу Держприкордонслужби є не лише питанням уточнення дефініції, а й необхідною умовою формування ефективної, узгодженої та правової моделі прикордонної безпеки України, здатної адекватно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати належний рівень захисту державних і суспільних інтересів.

IV. ВИСНОВКИ

У підсумку слід зазначити, що законодавче визначення Державної прикордонної служби України як правоохоронного органу спеціального призначення не відповідає вимогам повноцінної юридичної дефініції, оскільки фактично зводиться до опису організаційної структури та статусу її підрозділів, не розкриваючи сутності служби як державної інституції. Встановлено, що відсутність нормативно закріпленого поняття Держприкордонслужби унеможливорює однозначне визначення її функціонального призначення та місця в системі органів публічної влади, що особливо значуще для органу, який реалізує владні повноваження у сфері прикордонної безпеки та національної оборони. Дефінітивна невизначеність породжує практичні труднощі у правозастосуванні, зокрема у сфері розмежування компетенції, визначення меж адміністративного примусу та забезпечення належної координації з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони. Використання законодавцем категорії «правоохоронний орган спеціального призначення» потребує нормативного уточнення, оскільки відсутність уніфікованих критеріїв спеціального призначення призводить до багатозначності тлумачення та фрагментарності правового регулювання.

У зв'язку з цим аргументовано доцільність закріплення поняття Держприкордонслужби в окремій нормі профільного закону із одночасним розмежуванням дефініції служби та її структурної побудови. Такий підхід забезпечить підвищення рівня правової визначеності, систематизацію статусу Держприкордонслужби як суб'єкта прикор-

донної безпеки та створить нормативні передумови для ефективної взаємодії органів спеціального призначення в умовах сучасних безпекових загроз.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Голодник Ю. (2023). Правоохоронні органи в механізмі забезпечення прав і свобод громадян та безпеки держави. *Юридичний вісник*. № 3. С. 106–112. URL: <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2023.13>
2. Король М. О. (2011). Адміністративно-правове регулювання системи Державної прикордонної служби України. *Форум права*. № 2. С. 446–450. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_2_69.pdf
3. Король М. О., Демчик Н. П. (2020). Нормативно-правове регулювання місця Державної прикордонної служби України в механізмі держави. *Visegrad Journal on Human Rights*. No. 6(1). pp. 329–334.
4. Ківалов С. В., Біла Л. Р. (2002). Адміністративне право України: навч.-метод. посіб. (2-ге вид., перероб. і доп.). Одеса: Юридична література. 312 с.
5. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/661-15>

REFERENCES

1. Holodnyk Yu. (2023). Pravookhoronni orhany v mekhanizmi zabezpechennya prav i svobod hromadyan ta bezpeky derzhavy [Law enforcement agencies in the mechanism of ensuring the rights and freedoms of citizens and the security of the state]. *Legal Bulletin*. No. 3. pp. 106–112. URL: <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2023.13> [in Ukrainian].
2. Korol M. O. (2011). Administratyvno-pravove rehulyuvannya systemy Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy [Administrative and legal regulation of the system of the State Border Service of Ukraine]. *Forum of Law*. No. 2. pp. 446–450. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_2_69.pdf [in Ukrainian].
3. Korol M., Demchuk N. (2020). Normative legal regulation of the place of the state border guard service of Ukraine in the state mechanism. *Visegrad Journal on Human Rights*. No. 6(1). pp. 329–334. [in Ukrainian].
4. Kivalov S. V., Bila L. R. (2002). Administratyvne pravo Ukrainy: navch.-metod. posib. [Administrative Law of Ukraine: Teaching and Methodological Manual] (2nd ed., revised and supplemented). Odessa: Legal Literature. 312 p. [in Ukrainian].
5. On the State Border Guard Service of Ukraine: Law of Ukraine No. 661-IV of April 3, 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15> [in Ukrainian].

EDITORIAL OFFICE ADDRESS

(room 210) 15 Ushinsky St., Kyiv, Ukraine, 03151
tel.: (044) 242-10-84; (044) 242-10-74; e-mail: migrlaw@gmail.com

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

Україна, 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15, к. 210
тел.: (044) 242-10-84; (044) 242-10-74; e-mail: migrlaw@gmail.com

Підписано до друку 31.05.2026. Замовлення № __. Папір офсетний. Друк офсетний.
Наклад 50 прим. Формат 60×84/16 Віддруковано ВД «Дакор» м. Київ, пр-т Берестейський, 56.
Свід. ДК № 4349 від 05.07.2012